

Πρακτικά

Συνέδριο

**«Γλωσσικά επαγγέλματα και Ψηφιακή Ενιαία
Αγορά»**

**Αμφιθέατρο AULA, Φιλοσοφική Σχολή
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
12 Νοεμβρίου 2016**

Συνδιοργάνωση:

**Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τομέας Γλωσσολογίας, Τμήμα Φιλολογίας,
Φιλοσοφική Σχολή**

και

***Γραφεία Αθηνών και Λευκωσίας της Γενικής
Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής
Επιτροπής***

Επιστημονική / Οργανωτική Επιτροπή

1. ΓΟΥΤΣΟΣ Διονύσης, Καθηγητής Κειμενογλωσσολογίας, Τομέας Γλωσσολογίας, Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
2. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ Ξανθίπη (Τιτίκα), Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Θεωρίας και πράξης της μετάφρασης, Τομέας Μετάφρασης, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
3. ΠΙΠΕΡΙΔΗΣ Στέλιος, Ερευνητής, Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου / ΕΚ «Αθηνά».
4. ΠΗΛΟΣ Σπύρος, Ανώτερο Διοικητικό Στέλεχος στη διεύθυνση Πληροφορικής, Εργασιακού Περιβάλλοντος και Καινοτομίας του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου (πρώην Τομεάρχης «Γλωσσικών εργαλείων», Μονάδα Πληροφορικής, Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή).
5. ΑΛΕΒΑΝΤΗΣ Παναγιώτης, Γραφείο Αθηνών, Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
6. ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ Μάρθα, Γραφείο Λευκωσίας, Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Τα Γραφεία Αθηνών και Λευκωσίας εκφράζουν τις θερμές τους ευχαριστίες στους εξής συντελεστές του Συνεδρίου:

1. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και ειδικότερα:
 - α) στην Κοσμητεία της Φιλοσοφικής Σχολής,
 - β) στον τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας.
2. Στους εθελοντές και ειδικότερα τους διερμηνείς από τα προγράμματα μετάφρασης και διερμηνείας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
3. Τους εθελοντές διασώστες της εθελοντικής ομάδας επικοινωνιών και διάσωσης RSF Hellas

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	3
1. Εισαγωγή.....	4
2. Χαιρετισμός του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Προκοπίου Παυλόπουλου.....	5
3. Καλωσόρισμα από τα Γραφεία Αθηνών και Λευκωσίας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης .	6
4. Πρόγραμμα Συνεδρίου	7
5. Συμπεράσματα.....	9
6. Μετάφραση στο Βυζάντιο του Θεοδόση Π. Τάσιου	12
7. Βιογραφικά ομιλητών και Συντονιστών	25
8. Evaluation Report.....	33

1. Εισαγωγή

Στο πλαίσιο της ευρύτερης δράσης της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης με τίτλο «Μεταφράζοντας για την Ευρώπη», τα Γραφεία Αθηνών και Λευκωσίας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ο Τομέας Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών οργάνωσαν το συνέδριο «Γλωσσικά επαγγέλματα και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά» το Σάββατο 12 Νοεμβρίου 2016 στην Αθήνα.

Συμμετέχοντες. Με το συνέδριο επιδιώχθηκε να συγκεντρωθούν εκπρόσωποι από όλες τις κατηγορίες των γλωσσικών επαγγελμάτων δηλαδή:

1. Μεταφραστές και διερμηνείς (από τον δημόσιο τομέα, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, εταιρείες μετάφρασης και διερμηνείας καθώς και ελεύθερους επαγγελματίες μεταφραστές τεχνικών κειμένων, υποτιτλιστές και μεταγλωττιστές) και ασχολούμενους με την ορολογία.
2. Ειδικούς υπολογιστικής γλωσσολογίας, κατασκευαστές ή αντιπροσώπους εργαλείων για μεταφραστές και ορολόγους (λογισμικό, διαδικτυακές υπηρεσίες) που διατίθενται στην ελληνική αγορά καθώς και φορείς συγκέντρωσης μεταφραστικών δεδομένων.
3. Καθηγητές (ελληνικής γλώσσας, ξένων γλωσσών, μετάφρασης, διερμηνείας) και οι σπουδαστές τους.
4. Επιστήμονες όλων των κλάδων που ασχολούνται με θέματα γλώσσας, μετάφρασης και ορολογίας.

Στόχος του συνεδρίου ήταν να συζητηθούν και να αναλυθούν μερικά από τα κυριότερα θέματα του χώρου που θα επηρεαστεί και θα επηρεάσει το μέλλον της ελληνικής γλώσσας στο πλαίσιο της συγκρότησης και της λειτουργίας της Ψηφιακής Ενιαίας Αγοράς. Πρόκειται για μια από τις εμβληματικές προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που θα επηρεάσει μακροπρόθεσμα κάθε πτυχή της καθημερινότητας, και η οποία περιλαμβάνει σημαντική γλωσσική και μεταφραστική διάσταση.

2. Χαιρετισμός του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Προκοπίου Παυλόπουλου

Κυρίες και Κύριοι,

Όπως είναι κοινώς γνωστό, η ψηφιακή ενιαία αγορά αποσκοπεί στην άρση των εθνικών φραγμών κατά τις συναλλαγές που πραγματοποιούνται διαδικτυακά. Επεκτείνει την έννοια της «Κοινής Αγοράς», που εξ αρχής απέβλεπε στην εξάλειψη των εμπορικών εμποδίων μεταξύ των κρατών μελών, με βασικό σκοπό την αύξηση της οικονομικής ευημερίας τους και την «διαρκώς στενότερη ένωση των ευρωπαϊκών λαών», στο επίπεδο τουλάχιστον των οικονομικών συναλλαγών. Γρήγορα μετεξελίχτηκε σ' εσωτερική αγορά, η οποία ορίζεται ως «ένας χώρος χωρίς εσωτερικό σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων».

Στο πλαίσιο της ως άνω λογικής, την 6η Μαΐου 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στηριζόμενη στο άρθρο 4 παράγραφος 2 στοιχείο α) και τα άρθρα 26, 27, 114 και 115 της Συνθήκης για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), ενέκρινε την στρατηγική για την ψηφιακή ενιαία αγορά, η οποία αποτελείται από τρεις πυλώνες, έκαστος των οποίων αποβλέπει στους ακόλουθους στόχους:

- 1.** Στην καλύτερη πρόσβαση των καταναλωτών και των επιχειρήσεων σε ψηφιακά προϊόντα και υπηρεσίες σ' ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- 2.** Στην δημιουργία κατάλληλων συνθηκών και ισότιμων όρων ανταγωνισμού για την ανάπτυξη ψηφιακών δικτύων και καινοτόμων υπηρεσιών.
- 3.** Στην μεγιστοποίηση του δυναμικού ανάπτυξης της ψηφιακής οικονομίας.

Το Συνέδριό σας, με θέμα «Γλωσσικά επαγγέλματα και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά», το οποίο με ιδιαίτερη χαρά χαιρετίζω, ασχολείται, όπως αποδεικνύεται από τους τίτλους των ομιλιών που θα πραγματοποιηθούν σ' αυτό, μ' εξαιρετικά επίκαιρα ζητήματα, όπως είναι το μέλλον των εθνικών γλωσσών - μεταξύ των οποίων και της Ελληνικής - στην Ευρωπαϊκή Ένωση ενόψει της υπό διαμόρφωση Ψηφιακής Ενιαίας Αγοράς, ο ρόλος της μετάφρασης με βάση τα νέα αυτά δεδομένα, ο ανασχεδιασμός της εκπαίδευσης για την ανάπτυξη ψηφιακών και γλωσσικών δεξιοτήτων, η ανάγκη ανάπτυξης νέων γλωσσικών τεχνολογιών για ειδικές κατηγορίες Ευρωπαίων πολιτών, για παράδειγμα τα άτομα με αναπηρία.

Για τους προαναφερόμενους λόγους, θεωρώ αυτό το Συνέδριο εξαιρετικής χρησιμότητας, καθώς αποσκοπεί στο να συζητήσει εγκαίρως και να μας ενημερώσει όλους, την Πολιτική Ηγεσία και τους Έλληνες Πολίτες, για τις προκλήσεις που θέτει αλλά και τις ευκαιρίες που δημιουργεί, ως προς την περαιτέρω ανάπτυξη και διάδοση της Ελληνικής Γλώσσας, η Ψηφιακή Ενιαία Αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης .

Μ' αυτές τις σκέψεις, εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου σας και αναμένω, με μεγάλο ενδιαφέρον, τα συμπεράσματά του.

3. Καλωσόρισμα από τα Γραφεία Αθηνών και Λευκωσίας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης

Κυρίες και κύριοι σύνεδροι,

Όλοι γνωρίζουμε την αγωνία του εθνικού μας ποιητή για την ελευθερία και τη γλώσσα. *«Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου πάρει ελευθερία και γλώσσα;»* αναρωτιέται ο Διονύσιος Σολωμός στον «Διάλογο». Τον απασχολούσε έντονα η προσπάθεια των σοφολογιότατων να επιβάλουν μια γλώσσα *«η οποία μήτε ομιλιέται, μήτε άλλες φορές ομιλήθηκε, μήτε θέλει ποτέ ομιληθή»*. Και ήλπιζε ότι η γλώσσα του λαού θα νικούσε *«ογλήγορα τα σοφολογιοτατίστικα, και έπειτα»* ελευθερία και γλώσσα *«αγκαλιασμένες και οι δύο θέλει προχωρήσουν εις το δρόμο της δόξας»*.

Η σχέση της γλώσσας με την ελευθερία τίθεται και πάλι σήμερα, με διαφορετικούς όρους, σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Θεμελιώδης αρχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η προαγωγή της γλωσσικής και πολιτισμικής πολυμορφίας των ευρωπαϊκών λαών. Σε αυτό το πλαίσιο, η ελληνική γλώσσα έχει ωφεληθεί τα μέγιστα ως μια από τις 24 επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τη μετάφραση όλων των επίσημων κειμένων στα ελληνικά και με την εισαγωγή των ελληνικών στα συστήματα πληροφορικής σε Ευρώπη και παγκοσμίως. Τέλος, με την εισαγωγή στη βάση ορολογίας IATE της ΕΕ ελληνικών όρων που ξεπερνούν το μισό εκατομμύριο και με τη σύσταση του Ελληνικού Δικτύου Ορολογίας.

Ταυτόχρονα, θεμελιώδες χαρακτηριστικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι οι τέσσερις ελευθερίες διακίνησης: προσώπων, εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίων. Οι ελευθερίες αυτές δεν θα πρέπει να απειλήσουν τις εθνικές γλώσσες. Στην Ενιαία Αγορά, η οποία μετατρέπεται με αυξανόμενο ρυθμό σε Ψηφιακή, τα ελληνικά θα πρέπει να διατηρήσουν τη θέση τους. Ιδίως όσον αφορά την υποστήριξή τους στα εξελιγμένα εργαλεία πληροφορικής και τα συστήματα αυτόματης μετάφρασης.

Παράλληλα, όλοι θα πρέπει να αποκτήσουν τις κατάλληλες δεξιότητες για να μπορούν να αξιοποιήσουν τις νέες δυνατότητες της Ενιαίας αγοράς. Αλλά και για να μπορούν να επικοινωνούν σε μία ή και περισσότερες ξένες γλώσσες ώστε να εξυπηρετούν τους πελάτες τους στην Ελλάδα, στην Κύπρο και στο εξωτερικό.

Όλα αυτά τα θέματα θα αναπτυχθούν στο Συνέδριο μας. Ευχόμαστε, όταν ολοκληρωθεί, να φύγουμε όλοι σοφότεροι, προβληματισμένοι και με ιδέες για δράση.

4. Πρόγραμμα Συνεδρίου

Όλες οι ομιλίες και οι διαφάνειες έχουν αναρτηθεί στο www.blod.gr προς το οποίο παραπέμπουν οι σχετικοί υπερσύνδεσμοι.

8:00-9:00 **Εγγραφές**

9:00-9:30 **Χαιρετισμοί**

Προεδρείο ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΓΟΥΤΣΟΣ, Καθηγητής Κειμενογλωσσολογίας, Τομέας Γλωσσολογίας, Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΜΑΛΕΓΚΟΥ, Κοσμήτωρ Φιλοσοφικής Σχολής

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ Επικεφαλής Αντιπροσωπείας Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα

ΚΩΣΤΑΣ ΦΩΤΑΚΗΣ Αναπληρωτής Υπουργός Έρευνας και Καινοτομίας (τον χαιρετισμό διάβασε ο καθηγητής Πάνος Αργυράκης, Σύμβουλος του Αναπληρωτή Υπουργού Έρευνας και Καινοτομίας).

ΠΡΟΚΟΠΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ Πρόεδρος της Δημοκρατίας (τον χαιρετισμό διάβασε ο καθηγητής Παναγιώτης Κριμπάς, επιστημονικός συνεργάτης του Διπλωματικού Γραφείου της Προεδρίας της Δημοκρατίας).

9:30-10:00 **Κύρια ομιλία – Μετάφραση και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά**, καθηγητής ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΗΤΑΚΙΔΗΣ, Πρόεδρος Digital Enlightenment Forum

10:00-11:30 **Ευρωπαϊκή Ένωση, γλώσσες και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά** – συντονιστής ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΛΕΒΑΝΤΗΣ, Υπεύθυνος Γραφείου Αθηνών, ΓΔ Μετάφρασης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εισηγήτρια ΜΑΡΘΑ ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ, Υπεύθυνη Γραφείου Λευκωσίας, ΓΔ Μετάφρασης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

- Ορολογία για την Ψηφιακή Ενιαία Αγορά και το Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας, ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΔΟΥΔΟΥΛΑΚΑΚΗ, Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας, ΓΔ Μετάφρασης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

- Ευρωπαϊκός Συντονισμός Γλωσσικών Πόρων, ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΙΠΕΡΙΔΗΣ, Ερευνητής, Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου / ΕΚ «Αθηνά»

- Ανασχεδιασμός της εκπαίδευσης και ανάπτυξη ψηφιακών και γλωσσικών δεξιοτήτων, ΛΑΖΑΡΟΣ ΤΟΣΟΥΝΙΔΗΣ, στέλεχος CEDEFOP

11:30-12:00 **Διάλειμμα για καφέ**

12:00-13:30 **Ελληνική γλώσσα και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά** – συντονιστής ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΛΩΡΟΣ Αναπληρωτής Καθηγητής Μεταφραστικών Σπουδών, Τμήμα Αγγλικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κύπρου, εισηγήτρια ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ-ΒΙΡΓΙΝΙΑ ΠΑΝΤΑΖΑΡΑ, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΕΚΠΑ

- Γλωσσικές δεξιότητες & Ψηφιακή Ενιαία Αγορά ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ, Αναπληρωτής καθηγητής, Τομέας Γλωσσολογίας Α.Π.Θ.

- Γλωσσική Τεχνολογία για Άτομα με Αναπηρία και Ηλικιωμένους ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΡΟΥΠΕΤΡΟΓΛΟΥ, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τομέας Επικοινωνιών και Επεξεργασίας Σήματος, Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, ΕΚΠΑ

- Γλωσσικά επαγγέλματα και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά - Η κατάσταση στην Κύπρο, ΦΡΟΣΩ ΤΟΦΑΡΙΔΟΥ, Πρώτη Λειτουργός Εκπαίδευσης, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού στην Κύπρο

13:30-14:30 **Ελληνική μετάφραση και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά** - συντονίστρια ΒΙΛΕΛΜΙΝΗ ΣΩΣΩΝΗ, Λέκτορας, Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο εισηγήτρια ΜΑΡΙΑ ΡΙΓΛΗ, Μεταφράστρια

- [Σπουδές Μετάφρασης και διερμηνείας για την Ψηφιακή Ενιαία Αγορά](#), ΤΙΤΙΚΑ ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Αναπλ. Καθηγήτρια, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας & Φιλολογίας, ΑΠΘ
- [Το μέλλον του μεταφραστικού επαγγέλματος](#), ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΤΣΙΑΒΟΣ, δικηγόρος, σύμβουλος σε θέματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Τηλεπικοινωνιών, Πληροφοριακών Συστημάτων και Καινοτομίας
- [Το μέλλον των μεταφραστών: μετά τις συμπληγάδες](#), ΜΑΡΙΑ ΜΟΥΣΑΦΙΡΗ, Μέλος Δ.Σ. FIT

14:30-15:30 Ελαφρύ γεύμα

15:30-17:00 **Digital tools for small EU languages** (round table)- chair DIONYSIS GOUSOS, Professor in text linguistics, University of Athens, rapporteur MARIA GAVRILIDOU, Senior Research Fellow, Deputy Scientific Leader CLARIN-EL language resources and technologies research infrastructure, Institute for Language and Speech Processing (ILSP / "Athena" R.C.)

- Greek - CHRISTOS TSALIDIS, Managing Director, Neurolingo
- Latvian - PĒTERIS PAIKENS, researcher, Institute of Mathematics and Computer Science, University of Latvia
- Bulgarian - SVETLA KOEVA, Director, Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
- Slovenian - JERNEJA ZGANEC GROS, ALPINEON

17:00-17:30 **Η θέση της μετάφρασης στην ιστορία - Μετάφραση & διερμηνεία στα χρόνια του Βυζαντίουστην Ιστορία**, Θεοδόσης ΤΑΣΙΟΣ, Ομότιμος καθηγητής ΕΜΠ

17:30-18:00 **Συμπεράσματα**

5. Συμπεράσματα

Στην ομιλία του [Μετάφραση και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά](#) ο καθηγητής Γιώργος Μητακίδης, αναφέρθηκε στην πρόβλεψη ότι το 2020 θα είναι διασυνδεδεμένα μέσω του διαδικτύου 50 δισ. άνθρωποι, κατοικίδια, οικιακές συσκευές, μεταφορικά μέσα κάθε είδους, ρομπότ, εκτυπωτές τριών διαστάσεων κλπ. αλλά και μεγάλο πλήθος δεδομένων μεγάλης κλίμακας (big data). Η ανάγκη επικοινωνίας όλων αυτών αυξάνει κατακόρυφα την ανάγκη για μεταφράσεις, αφενός στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου και αφετέρου για την αποκρυπτογράφηση των επιθυμιών και των αναγκών των καταναλωτών μέσω της ανάλυσης των συλλεγόμενων δεδομένων ([PROMIS](#)). Ταυτόχρονα, η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης (νευρωνικά δίκτυα, deep learning) βελτιώνει δραματικά τις επιδόσεις των συστημάτων αυτόματης μετάφρασης αυξάνοντας ταυτόχρονα την ανάγκη για αναθεώρηση από επαγγελματίες μεταφραστές.

Όπως σε κάθε τεχνολογικό άλμα έτσι και στην παρούσα συγκυρία, παράλληλα με τις θέσεις εργασίας που χάνονται, δημιουργούνται νέες, οι οποίες όμως απαιτούν το συνδυασμό νέων δεξιοτήτων: γλωσσικών, ανάλυσης δεδομένων και εξειδίκευσης σε συγκεκριμένα πεδία (ιατρική, τεχνολογία, νομική). Ωστόσο, παρά τη δημιουργία ολιγοπωλίου από τις μεγάλες εταιρείες του διαδικτύου (Google, Amazon, Facebook, IBM και Microsoft), οι πρωτοβουλίες αποκέντρωσης του διαδικτύου ([SOLID](#)) σε συνδυασμό με την κατάλληλη ενημέρωση, μπορούν να εξασφαλίσουν τη συνδιαμόρφωση του νέου ψηφιακού τοπίου και από όσους δραστηριοποιούνται στα γλωσσικά επαγγέλματα.

Στη συνεδρία «**Ευρωπαϊκή Ένωση, γλώσσες και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά**» παρουσιάστηκε συνοπτικά το εύρος των δράσεων που καλύπτει η «Ψηφιακή Ενιαία Αγορά» και τα εργαλεία που θα συμβάλλουν στην υποστήριξη της Ελληνικής γλώσσας στο νέο ψηφιακό οικοσύστημα που αναπτύσσεται. Με το [Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας](#) υποστηρίζεται η χρήση σωστής ελληνικής τεχνικής ορολογίας στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ με τον Ευρωπαϊκό Συντονισμό Γλωσσικών Πόρων ([ELRC](#)) επιδιώκεται η συγκέντρωση ελεγμένων σωμάτων μεταφρασμένων κειμένων για την τροφοδοσία της συστήματος [ηλεκτρονικής μετάφρασης](#) του προγράμματος CEF.AT (Connecting Europe Facility Automated Translation). Η επιτυχία αμφότερων των πρωτοβουλιών εξαρτάται από την συμμετοχή των μεταφραστών και των κρατικών υπηρεσιών για την σωστή τροφοδοσία με ορολογία και δεδομένα. Μεγάλη προσπάθεια πρέπει επίσης να καταβληθεί σε εθνικό επίπεδο για να αναπτυχθεί δεξαμενή ψηφιακών ταλέντων και να διασφαλιστεί ότι οι πολίτες διαθέτουν επαρκείς γλωσσικές και ψηφιακές δεξιότητες ώστε να εξασφαλιστεί η ισότιμη συμμετοχή τους στην πολυγλωσσική Ψηφιακή Ενιαία Αγορά.

Στη συνεδρία «**Ελληνική γλώσσα και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά**» τονίστηκε ότι ο πολίτης που θα ζήσει στην ψηφιακή Ευρώπη χρειάζεται νέες δεξιότητες, ήτοι τεχνικές (που σχετίζονται με τα χρησιμοποιούμενα εργαλεία), λειτουργικές (που σχετίζονται με τον τρόπο που διαβάζουμε και γράφουμε αλλά και με τον τρόπο που επικοινωνούμε) και κριτικές (που σχετίζονται με τον τρόπο που αξιολογούμε τα κείμενα ή τις αλγοριθμικού τύπου ταυτότητες που μας παρέχει το διαδίκτυο). Οι εν λόγω δεξιότητες συνεπάγονται αντίστοιχα νέους γραμματισμούς, γεγονός που δημιουργεί μεγάλες προκλήσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση και για την εκπαίδευση γενικότερα. Παράλληλα, όσον αφορά τα άτομα με αναπηρία και τους ηλικιωμένους διαπιστώνονται ελλείψεις οι οποίες πρέπει να καλυφθούν με την ανάπτυξη νέων γλωσσικών εργαλείων και την προσαρμογή των υφιστάμενων εργαλείων στα ελληνικά.

Τέλος, σχετικά με την Κύπρο επισημάνθηκε το σημαντικό ποσοστό γλωσσομάθειας του πληθυσμού, παρόλο που τελευταία στο Λύκειο διδάσκεται πλέον μόνο μια ξένη γλώσσα. Αντίθετα, παρατηρούνται σημαντικές ελλείψεις στον τομέα του ψηφιακού γραμματισμού γεγονός που περιορίζει την αξιοποίηση των δυνατοτήτων της ψηφιακής οικονομίας. Το συμπέρασμα είναι ότι απαιτείται επιμόρφωση του πολίτη-καταναλωτή, ανάπτυξη υποδομής στις δημόσιες υπηρεσίες, και προσφορά προϊόντων που να υποστηρίζονται στην γλώσσα της εθνικής αγοράς. Γενικότερα, σε Ελλάδα και Κύπρο, υπάρχει ανάγκη για θεσμοθετημένο πλαίσιο εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης

σε θέματα ψηφιακών δεξιοτήτων για όλες τις κατηγορίες κοινού δηλ. ανεξάρτητους επαγγελματίες συμπεριλαμβανομένων των μεταφραστών, δημόσιους λειτουργούς και πολίτες-καταναλωτές.

Στη συνεδρία «**Ελληνική μετάφραση και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά**» τονίστηκε ιδιαίτερα η ανθρώπινη πλευρά του ζητήματος. Οι μεταφραστές και οι διερμηνείς καλούνται να γίνουν οι θεματοφύλακες της ευρωπαϊκής γλωσσικής και πολιτισμικής πολυμορφίας και κατ' επέκταση της λειτουργίας της πολύγλωσσης Ψηφιακής Ενιαίας Αγοράς. Απαιτούνται ποιοτικές μεταφράσεις, ενίσχυση της γλωσσικής συνείδησης των μεταφραστών (δηλαδή της πολυπλοκότητας και της συλλογικής νοημοσύνης της γλώσσας), απόλυτος έλεγχος της χρήσης των τεχνολογικών μέσων και συνέργειες/συνεργασίες πανεπιστημίων με τους φορείς ή/και με τις επιχειρήσεις στο πλαίσιο της εκπαίδευσης. Πέρα από την τεχνολογία, οι μεταφραστές θα πρέπει να διδάσκονται τη γνώση της γλώσσας-στόχου και της υφολογίας της, δημιουργική γραφή, δεξιότητες τεκμηρίωσης και αξιολόγησης των πηγών και μαθήματα φιλοσοφικής θεώρησης της τεχνολογίας. Στόχος θα πρέπει να είναι η μετατροπή του μεταφραστή σε έναν πολύγλωσσο μηχανικό επικοινωνίας.

Σήμερα, από την εποχή της αλληλεπίδρασης ανθρώπου-μηχανών έχουμε περάσει στην εποχή των υβριδίων. Χρησιμοποιούμε μηχανές για να κάνουμε τη δουλειά μας και οι μηχανές χρησιμοποιούν τη δουλειά μας για να κάνουν τη δική τους. Η γλώσσα που παράγουμε κατά την επικοινωνία μας στα κοινωνικά δίκτυα τροφοδοτεί τις μηχανές και σε αυτό το πλαίσιο κεντρικό ρόλο έχουν οι ψηφιακές πλατφόρμες στις οποίες αποθηκεύονται τα παραγόμενα δεδομένα και από τις οποίες και χρησιμοποιούνται (ενεργούν δηλαδή ως διμερείς αγορές). Από την οικονομία του διαμοιρασμού που αξιοποιεί το τις διαθέσιμες ικανότητες ([Mechanical Turk](#) της Amazon) περνούμε στην συνεργατική οικονομία όπου το αποτέλεσμα είναι διαθέσιμο σε όλους (Wikipedia). Η οδηγία 2013/37/ΕΕ προβλέπει την επαναχρησιμοποίηση δημόσιων δεδομένων εφόσον έχουν λυθεί τα προβλήματα πνευματικής ιδιοκτησίας, έχουν προστατευθεί τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και έχουν αφαιρεθεί τα δεδομένα εμπιστευτικού χαρακτήρα (π.χ. [Διαύγεια](#), [Εθνικό Τυπογραφείο](#), [Εθνικά αρχεία της Βρετανίας](#), [Βρετανική νομοθεσία](#), [Γαλλική νομολογία](#), [Le Monde Diplomatique](#) μέσω της European Language Resources Association - [ELRA](#)). Όσον αφορά τις μεταφραστικές μνήμες, το δημόσιο θα πρέπει να ξεκαθαρίσει πώς δημιουργούνται, σε ποιούς ανήκουν τα δικαιώματα και τις σχέσεις μεταφραστών με το εν λόγω υλικό ως χρήστες και δημιουργοί. Υπάρχει έντονη ανάγκη για εθνικές μεταφραστικές μνήμες με σαφές συμβατικό και αδειοδοτικό πλαίσιο, καθώς και για σταθερές και καλές διοικητικές πρακτικές στο δημόσιο τα οποίο παράγει μεγάλη ποσότητα περιεχομένου. Επειδή η οικονομία του διαμοιρασμού είναι εδώ για να μείνει, έχουμε ανάγκη για ανοιχτά δεδομένα, όχι μόνο για τις πλατφόρμες διαμοιρασμού αλλά για γνώσεις συνεργατικές πλατφόρμες. Η συνεργασία είναι το μέλλον: δεν είμαστε μόνοι μας.

Οι μεταφραστές καλούνται να αντιμετωπίσουν δύο συμπληγάδες, τον πληθοπορισμό (crowdsourcing) και τη μηχανική μετάφραση. Ο πληθοπορισμός περιλαμβάνει μεταφράσεις από εθελοντικά ή χαμηλά αμειβόμενους ερασιτέχνες ή και επαγγελματίες (Facebook, πλατφόρμες ΜΟΟC, υποτιτλισμός ταινιών) και θέτει σημαντικά προβλήματα αναθεώρησης, συντονισμού της ροής εργασίας και διαχείρισης ποιότητας. Η μηχανική μετάφραση (με ή χωρίς προεπεξεργασία του προς μετάφραση κειμένου ή επιμέλεια του μεταφρασμένου κειμένου) δημιουργεί προβλήματα λόγω συμπίεσης των τιμών, ασάφειας όσον αφορά τα πνευματικά δικαιώματα, καθώς και υποβάθμισης της ποιότητας, των σωμάτων κειμένων και του γλωσσικού αισθητηρίου. Το μέλλον περιλαμβάνει ραγδαίες αλλαγές σε συνδυασμό με τον εκθετικό ρυθμό των τεχνολογικών εξελίξεων, απαίτηση για μεγαλύτερη ταχύτητα, καθώς και αβεβαιότητα και ιδιομορφίες (singularities). Για να ξεπεράσουν τις συμπληγάδες οι μεταφραστές θα πρέπει να αναπτύξουν νέα επιχειρηματικά μοντέλα (με προστιθέμενη αξία και εξασφάλιση παλέτας υπηρεσιών), να συμμετέχουν σε προγράμματα εξειδίκευσης και συνεχούς επαγγελματικής κατάρτισης, να μάθουν να εργάζονται ομαδικά, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να ενημερώνονται διαρκώς σχετικά με τα αναπτυσσόμενα εργαλεία και να ενεργούν όλο και περισσότερο ως επαγγελματίες (κυρίως με την εφαρμογή προτύπων). Θα πρέπει να μεταμορφωθούν σε εξειδικευμένους παρόχους υπηρεσιών (ανά έργο ή με την ώρα και όχι με τη λέξη), να εξασφαλίσουν μεγαλύτερη αποδοτικότητα (με αξιοποίηση των εργαλείων και της μηχανικής μετάφρασης), παροχή δημιουργικής μετάφρασης, διερμηνείας και δημοσιογραφίας (transcreation, trans-interpreting, trans-journalism) και να αναλάβουν ρόλους ως

εκπαιδευτές, σύμβουλοι και μέντορες νεώτερων μεταφραστών. Αυτό θα απαιτήσει εξειδικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα, κοινές δράσεις από τους συλλόγους και πρωτοβουλίες από τις διεθνείς συλλογικότητες των μεταφραστών.

Από την στρογγυλή τράπεζα «**Ψηφιακά εργαλεία για μικρές γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης**» προέκυψε το συμπέρασμα ότι οι μικρές γλώσσες στην ΕΕ (τουλάχιστον οι εκπροσωπούμενες) αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα: μικρή αγορά, ανταγωνισμός (συχνά μεταξύ πανεπιστημίων και ιδιωτικού τομέα), αποκλεισμός της πρόσβασης στα δεδομένα που διαθέτουν οι μεγάλες εταιρείες (σε αντίθεση με την ευκολότερη πρόσβαση σε εργαλεία και τεχνολογίες), δυσκολία πρόσβασης στις διεπαφές προγραμματισμού εφαρμογών – APIs (χρέωση, έλλειψη τεχνικής τεκμηρίωσης) ακόμη και μη υποστήριξη ορισμένων γλωσσών σε ορισμένα λειτουργικά συστήματα (σλοβενικά στο iOS). Υπάρχουν ωστόσο ευκαιρίες για την ανάπτυξη γλωσσικών εργαλείων για εταιρείες που δεν δραστηριοποιούνται στον τομέα των γλωσσικών υπηρεσιών (π.χ. για ανάλυση εμπορικών, ιατρικών ή διαδικτυακών δεδομένων). Για τα πρωτότυπα εργαλεία που αναπτύσσονται σε ακαδημαϊκά περιβάλλοντα δεν διατίθενται πόροι ώστε να βελτιωθούν και να διατεθούν σε εταιρείες που θα τα διαθέσουν στην αγορά ως εμπορικά προϊόντα.

Όλα τα εργαλεία υποστήριξης των διάφορων γλωσσών στα συστήματα πληροφορικής έχουν κάποια κοινά στοιχεία – συνδέονται με την γλώσσα και με τον τρόπο που αλληλεπιδρούμε μεταξύ μας και με την μηχανή. Αν δεν παρέχουν καλή ποιότητα οι γλώσσες μας απειλούνται. Το γεγονός ότι τα γλωσσικά εργαλεία παρέχονται μόνο από αμερικανικές εταιρείες σημαίνει ότι δικαιολογείται η υποστήριξη της βελτίωσής τους σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, υποστήριξη που δεν πρέπει να περιοριστεί στην χρηματοδότηση αλλά να περιλαμβάνει και την διάθεση δεδομένων, εμπειρογνομόνων και την διαχείριση των σχετικών ερευνητικών έργων ως επιχειρηματικών σχεδίων. Παράλληλα όμως θα πρέπει να εξετασθεί και η περίπτωση υποβολής τεκμηριωμένης καταγγελίας στην Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης όσον αφορά σειρά ευρωπαϊκών γλωσσών. Θα πρέπει επίσης να εξασφαλιστεί η υποχρέωση των εταιρειών να υποστηρίζουν τη γλώσσα της χώρας στην οποία διαθέτουν τα προϊόντα τους διευκολύνοντας επίσης την διάθεση σχετικών γλωσσικών εφαρμογών από τρίτα μέρη.

6. Μετάφραση στο Βυζάντιο του Θεοδόση Π. Τάσιου¹

Προοίμιο

Φαίνεται ότι ανέκαθεν οι άνθρωποι θεωρούσαν τη γλωσσική ασυνεννοησία ως τη χειρότερη συμφορά – αν κρίνουμε απ’ το έσχατο όπλο το οποίο ο Ιεχωβά χρησιμοποίησε προκειμένου να αποτρέψει τα επαίσχυντα σχέδια των οικοδόμων του πύργου της Βαβέλ να εκθρονίσουν τον Θεό! Θα μπορούσε μάλιστα να λεχθεί ότι εκείνο το βιβλικό γεγονός συνιστά και την εναρκτήρια στιγμή της Ιστορίας της Μετάφρασης.

Επομένως, η αποκατάσταση ενός πανανθρώπινου γλωσσικού ιδιώματος (όπως λ.χ. η Εσπεράντο) ενείχε και κάτι το θεμελιωδώς ανθρωπιστικό – γι’ αυτό και όλοι οι δικτάτορες την πολέμησαν. Οπότε, η κύρια άμυνα που απόμεινε στο ανθρώπινο γένος (ως οιονεί υποκατάστατο της δυσχερέστατης πανανθρώπινης γλώσσας), ήταν η Μετάφραση. Από έναν «μεσάζοντα» όμως – και πού να τον βρεις, όταν πρόκειται για **όλες** τις σχέσεις αλλόγλωσσων Ατόμων. (Άσε που κι αν τον βρεις, δεν μπορείς να τον χρησιμοποιήσεις για να εκδηλώσεις το **αισθητικό-σου θάμβος** μπροστά στο ηλιοβασίλεμα – και πολύ λιγότερο φευ για να ψιθυρίσεις ερωτόλογα).

Τα πράγματα όμως διευκολύνονται μεγάλως όταν τα ετερόγλωσσα μέρη είναι Κρατικοί παράγοντες. Τότε, (α) και τα εννοιακά αντικείμενα είναι πιο προσπελάσιμα, (β) και οι αναγκαίοι μεσάζοντες περισσότερο διαθέσιμοι. Οπότε, (γ) το κύριο πρόβλημα που θα ανακύπτει θα είναι η απόδοση. Απ’ αυτές τις απόψεις θα εξετάσουμε (διαγωνίως μόνον) περιστατικά Μετάφρασης και Διερμηνείας στο ανατολικό ρωμαϊκό Κράτος ή Βασίλειο των Ελλήνων (ή Βυζάντιο).

Σύντομη ιστορική υπόμνηση

Από μια ειδικότερη γλωσσική άποψη, η περίπτωση του Βυζαντίου είναι όντως εμβληματική – άρα, κι απ’ τις αντίστοιχες μεταφραστικές ανάγκες πολύ ενδιαφέρουσα.

Πρώτον, **ε ν δ ο κ ρ α τ ι κ ώ ς**, η ίδια η επίσημη γλώσσα άλλαξε (βαθμιαία, έστω) απ’ τα Λατινικά στα Ελληνικά – γεγονός που δημιούργησε μεγάλες εσωτερικές μεταφραστικές ανάγκες, επί μεγάλο χρονικό διάστημα. Ας σημειωθεί μάλιστα ότι η κατάσταση περιεπλάκη μετά την ληστρική σταυροφορία του 1204, με την (προσωρινή έστω) επάνοδο των λατινοφώνων στην Κωνσταντινούπολη...

Δεύτερον και σημαντικότερο, καθώς το εκτεταμένο βασίλειο ήταν **πολυεθνικό**, η εσωτερική Διοίκηση και το εσωτερικό Εμπόριο θα είχαν συνεχείς μεταφραστικές ανάγκες. Στην ίδια μάλιστα κατηγορία υπάγεται και η διοίκηση των Στρατιωτικών δυνάμεων, οι οποίες κατά διαστήματα στο Βυζάντιο ήσαν κατεχοχήν μισθοφορικές.

Τέλος, τρίτον, οι σχέσεις του Βυζαντίου (ως Κράτους αλλά και ως κέντρου διεθνούς εμπορίου) με τις **συνορευούσες** Χώρες, θα δημιουργούσαν ιδιαίτερες μεταφραστικές ανάγκες κατά περιόδους, στα Γοτθικά, τα Σλαβικά, τα Αρμενικά, τα Περσικά, τα Συριακά και τα Αραβικά – ακόμη δε και τα τουρκικά για τους Σελτζούκους μισθοφόρους στην υπηρεσία του βυζαντινού Βασιλέως. Αλλά και τα Ιταλικά, ίσως, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των σημαντικών σχέσεων με τους Ενετούς και τους Γενουάτες. Για όλες αυτές τις περιπτώσεις, ευλόγως καταρχήν πιθανολογείται η συνηθέστερη (ακόμα και σήμερα) λύση του εντοπισμού μεμονωμένων δίγλωσσων ατόμων τα οποία, μετά από την απόκτηση της αναγκαίας εμπιστοσύνης, μπορούν να εξυπηρετήσουν αυτές τις (συνήθως

¹ **Σημείωση:** Ο συντάκτης του κειμένου που ακολουθεί, δεν προσέφυγε στις πρωτογενείς πηγές αλλά αρδεύτηκε από εργασίες ειδικών συγγραφέων, οι οποίοι και μνημονεύονται συνεχώς σε κάθε παράγραφο. Αποσπάσματα εκείνων των εργασιών οργανώνονται απλώς σε σχετικά σύνολα, με λίγα συνδεδετικά σχόλια. Έτσι προκύπτει μια εντύπωση αποσπασματικότητας – ελπίζεται όμως ότι, τελικά, θα αναφάνεται μια εικόνα συνόλου του μεγάλου αυτού πολιτισμικού φαινομένου των Μεταφράσεων (απ’ τα Ελληνικά κυρίως), τον καιρό του Βυζαντίου.

προφορικές) μεταφραστικές ανάγκες. Τέκνα των συνηθέστατων τότε μικτών γάμων, μπορούσαν να είναι υποψήφιοι γι' αυτούς τους σκοπούς.

Ωστόσο, για τις περιπτώσεις έγγραφης μεταφραστικής εργασίας, αλλά και για προφορική διερμηνεία μεταξύ προσώπων υψηλής ευθύνης, καθώς και για την μετάφραση εκκλησιαστικών και φιλοσοφικών κειμένων, οφείλομε να αναζητήσουμε θεσμικότερη προέλευση των σχετικών υπηρεσιών – από Λογίους συνηθέστερον.

Ας σημειωθεί εδώ, τέλος, και μια ιδιότυπη μεταφραστική ανάγκη: «**ενδογλωσσική**», όταν μορφωμένοι Κληρικοί απευθύνονταν στο ποίμνιό-τους με Ελληνικά «*περιποιημένα*» και κάπως παλαιότερα. Είναι λ.χ. η περίπτωση του ουμανιστή Αρχιεπισκόπου Αθηνών Μιχαήλ Ακομινάτου (1138-1222) του λεγόμενου «*Χωνιάτου*», ανδρός με εξαιρετική κλασική μόρφωση (στην Κωνσταντινούπολη), ο οποίος στον λαμπρό λόγο της ενθρόνισής του, απευθύνθηκε στον αθηναϊκό λαό πάνω στον Παρθενώνα – για να γράψει όμως αργότερα: «*Ὡ πόλις των Αθηνών. Εἰς ποίαν ἀμάθειαν ἔχεις βυθισθεῖ! Ὅταν σου μιλοῦσα ἀπλά και φυσικά, ἦταν σάν να εἶχα μιλήσει σε μια ξένη γλώσσα των Περσών ἢ των Σκυθών*», (Βασίλειφ, 605, 606).

Βυζαντινή Γλωσσο-Εθνογραφία

«*Μπορούμε να υποθέσουμε ότι τον 6^ο αι. η Ελλ. Γλώσσα είχε ἤδη υπερισχύσει μεταξύ των διαφόρων αυτοχθόνων γλωσσών της δυτικής και κεντρικής Ανατολής, μέχρι τις περιοχές της Καππαδοκίας*», (Σ. Βρυώνης, σελ. 45).

Ωστόσο, ο Mango (σελ. 26-33) παρ' όλη την τάση-του να υπερβάλει² στην πολυεθνικότητα του Βυζαντίου, δίνει ίσως μια ενδιαφέρουσα εικόνα. Ελληνικά μιλούσαν μέχρι τα χθεσινά σύνορα Τουρκίας-Σοβιετικής Ένωσης. Πέρα απ' την Τραπεζούντα όμως ἦσαν οι Ίβηρες (Γεωργιανοί), οι Λαζοί και οι Αβασγοί. Στην Κριμαία, στην ακτή μεν μιλούσαν Ελληνικά, αλλά στο οροπέδιο Γοτθικά.

Διάφοροι **θύλακες εποίκων** μιλούσαν μέχρι κάποια εποχή τη γλώσσα τους: Κέλτες στη Γαλατία, Εβραίοι στη Φρυγία – ακόμη και αρχαιότερες ομάδες Περσών. Ανατολικά της Καππαδοκίας βρίσκονταν μερικές αρμενικές επαρχίες. Οι Σελτζούκοι με τα τουρκικά-τους ιδιώματα είχαν εμφανισθεί από πολύ νωρίς και μάλιστα (εκτός από κατακτητές) είχαν κατά διαστήματα συνεργασθεί με τους Βυζαντινούς. Στη Συρία βεβαίως μιλούσαν αραμαϊκά, εκτός απ' τις μεγαλύτερες πόλεις όπου μιλιόταν η Ελληνική. Το ίδιο και στην Παλαιστίνη. Οι Άραβες, εξ άλλου, ἦσαν εκεί γύρω, απ' την εποχή του Ιουστινιανού. Στην Αίγυπτο, οι λαϊκές μάζες μιλούσαν τα κοπτικά (τη δημοτική των παλαιών Αιγυπτιακών). Τα Λατινικά επικρατούσαν στην υπόλοιπη Β. Αφρική μετά τη Λιβύη, όπως και στην Ισπανία και την Ιταλία – όπου όμως αναπτύσσονταν και τα Νεολατινικά λαϊκά ιδιώματα. Στην Κάτω Ιταλία πάντως και στη Σικελία ἔχομε και τις παλαιές ελληνόγλωσσες περιοχές με την επιβίωση των Ελληνικών. Στην Αδριατική και στα Βαλκάνια, «*Ἰλλυριοί*» και Σλάβοι (αλλά και Ούννοι) θα ολοκληρώσουν την εικόνα.

Παράλληλα, στην Κύπρο, και παρά την υπεροχή τού ελληνικού στοιχείου, ο λαός είχε να αντιμετωπίσει ένα ιδιότυπο ζήτημα διγλωσσίας κατά την επικοινωνία-του με την ανώτατη πνευματική αρχή, αφού το πατριαρχείο Αντιόχειας στο οποίο υπαγόταν η Κύπρος επικρατούσε η συριακή. Λέγει ο Λεόντιος Μαχαιράς: «*ἦτο χρῆσι να ξεύρωμεν ρωμαϊκά καθολικά δια να πέψουν γραφές του βασιλέως, και συριάνικα σωστά δια τον πατριάρχη*» [Μοσχονάς, 136].

Παρά την γρήγορη λουπόν διάδοση της Ελληνικής ως γλώσσας της Διοίκησης, της Εκκλησίας και της κουλτούρας, ορισμένες μάζες του βυζαντινού Βασιλείου είναι ανελλήνιστες, κρατάνε τα εθνικά-τους ιδιώματα, και επομένως η συνεννόηση μαζί-τους απαιτεί τη μεσολάβηση διερμηνέων.

Απ' αυτή την άποψη, λόγω της πολυθενικότητας που συναντούσε στα μακρότατα σύνορα αλλά και εν μέρει και στο εσωτερικό-του, το Βυζάντιο θα ἔπρεπε να ἔχει αναπτύξει μιαν ιδιότυπη Μεταφραστική κουλτούρα. Χαρακτηριστικό είναι νομίζω το στιχούργημα τού Τζέτζη (12^{ος} αι.), ο

² Βλ. Αλεξίου Στ.: «*Δημώδη Βυζαντινά*», Στιγμή, Αθήνα, 1997, σελ. 177.

οποίος περιγράφει φιλοπαιγμόνως την πολυγλωσσία των εμπόρων και επισκεπτών στην Κωνσταντινούπολη, όπως το παραθέτει ο Mango (σελ. 105):

καὶ Σκύθην Σκύθαις εὖροις με, Λατίνον τοῖς Λατίνοις
καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἔθνεσιν ὡς ἓνα γένους τούτων.
καὶ Σκύθην ἀσπαζόμενος οὕτω προσαγορεύω·
καλὴ ἡμέρα σου, ἀθθέντριά μου, καλὴ ἡμέρα σου, ἀθθέντα μου.
σαλαμαλέκ ἀλτή [- -] σαλαμαλέκ ἀλτοῦγεπ.
τοῖς Πέρσαις* πάλιν περσικῶς οὕτω προσαγορεύω·
καλὴ ἡμέρα σου, ἀδελφέ, ποῦ ὑπάγεις, πόθεν εἶσαι, φίλε;
ἄσαν χαῖς κουροῦπαρζα χαντάζαρ χαραντάση.
τῷ δὲ Λατίνῳ προσφωνῶ κατὰ Λατίνων γλῶσσαν·
καλῶς ἦλθες, ἀθθέντα μου, καλῶς ἦλθες, ἀδελφέ.
βένε βενέστι δόμινε, βένε βενέστι φράτερ,
πόθεν εἶσαι καὶ ἀπὸ ποίου θέματος ἦλθες;
οὔνδε ἔς ἔτ δεκούαλε προβίντζια βενέστι;
πῶς, ἀδελφέ, ἦλθες εἰς ταύτην τὴν πόλιν;
κόμοδο, φράτερ, βενέστι ἰνίσταν τζιβιτάτεμ;
πεζός, καβα(λλά)ριος, διὰ θαλάσσης, θέλεις ἀργ[εῖν];
πεδόνε, καβα(λλά)ριους, περμάρε, βῖς μοράρ[ι];
τοῖς Ἀλανοῖς προσφθέγγομαι κατὰ τὴν τούτων γλῶσσαν·
καλὴ ἡμέρα σου, ἀθθέντα μου, ἀρχόντισσα, πόθεν εἶσαι;
ταπαγγὰς μέσφιλι χοινὰ κορθιν [- - - -]
οὐκ αἰσχύνεσαι - ἀθθέντριά μου
τὸ φάρνετζιν κίντζι μέσφιλι καιτερφονὰ [- -] οὔγγε.
τοῖς δ' Ἀραβῶν ὡς Ἀραβῶν ἀραβικῶς προσ[λέγω]·
ποῦ ὑπάγεις, πόθεν εἶσαι, ἀθθέντριά μου; ἀθθέντα μου, καλὴ ἡμέρα σου.
ἄλενταμὸρ βενένεντε σιτη μουλὲ σεπάχα.
πάλιν τοῖς Ῥῶς ὡς ἔχουσιν ἔθος προσαγορεύω·
ὕγίαινε, ἀδελφέ, ἀδελφίτζα, καλὴ ἡμέρα σου
τὸ σδρᾶ πράτε, σέστριτζα καὶ <τὸ> δόβρα δένη λέγω·
τοῖς δ' ἄρ' Ἑβραίοις προσφνωῶς ἑβραϊκῶς προσλέγω·
μεμαγευμένε τυφλὲ
μεμακωμένε βηθφαγὴ βεελζεβούλ τιμαῖε [...]
οὕτω τοῖς πᾶσι προσλαλῶ πρόσφορα καὶ πρεπώδη
καλλίστης ἔργον ἐγνωκῶς οἰκονομίας τοῦτο.

Ωστόσο, η Ιστορία εν προκειμένω δέν φαίνεται να είναι πολύ πλούσια. Γι' αυτό και όσα ακολουθούν, είναι προς το παρόν τουλάχιστον αποσπασματικά – παρ' όλον ότι φαίνεται να αποτυπώνουν αρκετά καλά τη γενικὴν εικόνα.

Το λειτούργημα του Μεταφραστή

Στο Βυζάντιο οι Μεταφραστές εφέροντο με τα ακόλουθα ονόματα: «Ερμηνεῖς», «Διερμηνευταί», «Μεταγλωττισταί», [Μαλτέζου, Επικ. Στο Βυζάντιο, σελ. 99].

Η προέλευσή τους ήταν: Τυχοδιώκτες ή Διγενεῖς ή Υπάλληλοι ή Λόγιοι για τις πιο υπεύθυνες γραπτές μεταφράσεις.

Οι Βυζαντινοί, στις σχέσεις-τους με τη Δύση χρησιμοποιούν τους Ιταλιώτες κληρικούς ή ανωτάτους αξιωματούχους της Βυζαντινής Ιταλίας, οι οποίοι γνωρίζουν αμφότερα τα ιδιώματα. [Σβορώνος, Δελφοί, σ. 126].

Στις πρεσβείες κατά το 824 και το 825 προς τον Λουδοβίκο τον Ευσεβή μετέχει [ως διερμηνεύς;] ο διάκονος και οικονόμος της Αγίας Σοφίας Θεόδωρος (βραδύτερον επίσκοπος Συρακουσών). [Σβορώνος, Δελφοί, σ. 125].

Οι Κωνσταντινοπολίτες, σε επιστολή-τους προς τον Πάπα Ινοκέντιο (~ 1200), αποδίδουν την μεταξύ-τους διάσταση «οὐ διαφορᾷ γνώμης και καρδίας στρεβλότητι, αλλα γλώττης στενότητι και ανομοιότητι» (Μαλτέζου, Επικ. στο Βυζ., 1993, σελ. 94).'

Αναλόγως, στα μέσα του 13^{ου} αι., ο δομικανός μοναχός Umberto de Romanis επισημαίνει ότι μια απ' τις αιτίες της παράτασης του σχίσματος είναι η αμοιβαία άγνοια των γλωσσών. Ζήτημα είναι αν υπήρχε στην παπική αυλή κάποιος ικανός να διαβάζει τα γράμματα που έστελναν οι Βυζαντινοί – κι είναι άγνωστο αν κι αυτοί οι Διερμηνείς καταλάβαιναν, ή άφηναν να τους εξαπατούν. [Μαλτέζου, Επικ. στο Βυζάντιο, 1993, σελ. 95].

Όπως είναι γνωστόν, το πολυθρύλητο πρόβλημα περί Εκπορεύσεως του Πνεύματος, συνδέεται άμεσα με τη διαφορετική σημασία στα λατινικά και στα ελληνικά των όρων «ουσία» και «υπόστασις».

Οι Δυτικοί φιλόσοφοι μετέφραζαν αρχικά «υπό-στασις» → sub-stantia αλλά και την «ουσία» → substantia (αντί τουλάχιστον essentia). Πώς να αποδώσεις τώρα λατινικά το ορθόδοξο «μία ουσία εν τρισίν υποστάσεσιν»; Οπότε, οι Δυτικοί την είπαν την υπόστασιν → «persona» (una substantia, tres personae) – κι οι Ανατολικοί μπλέχθηκαν με το «πρόσωπο» εκλαμβανόμενο ως προσωπίον! [Μαλτέζου, Επικ. στο Βυζάντιο, σελ. 96].

Γλωσσική ανεπάρκεια των διερμηνευτών στο Βυζάντιο απ' τα Ελληνικά στα Λατινικά σημειώνεται αρκετά συχνά. Ο Κυδώνης καταθέτει δυσάρεστες τέτοιες καταστάσεις κατά τον 14^ο αι., ενώ χαρακτηριστικό είναι και ένα επεισόδιο στις διαπραγματεύσεις της Προποντίδας στο 1207 μεταξύ ορθοδόξων μοναχών και εκπροσώπων του Πάπα, απ' την παράλειψη μετάφρασης του όρου «ομόφρων». [Μαλτέζου, Diversitas Linguae, σελ. 99]. Επισημαίνονται όμως και περιπτώσεις λαμπρών διερμηνευτών όπως ο Νικόλαος Σεκουνδηνός στη σύνοδο της Φλωρεντίας, για την ευχέρεια, την ταχύτητα και την καλλιέργεια του μεταφραστικού-του έργου – τόσο που είχε το θάρρος να διατυπώσει παρατήρηση στον Αρχιεπίσκοπο Ρόδου για ανακρίβεια [Μαλτέζου, Diversitas Linguae, σελ. 100].

Στο Βυζάντιο υπήρχε ένα ειδικό Γραφείο, επιφορτισμένο με τις σχέσεις με τους βαρβαρικούς λαούς («το σκρίνιον των βαρβάρων»). Μεταξύ άλλων υπαλλήλων, στο Γραφείο αυτό υπηρετούσαν και «Ερμηνευταί» – διερμηνείς δηλαδή – η δε διεύθυνση γινόταν από Υπουργόν: τον «Λογοθέτην του Δρόμου». Εκτός απ' τους ως άνω Ερμηνευτές (interpretes diversarum gentium), ο Λογοθέτης του Δρόμου προσέφευγε και σε βοηθητικούς διερμηνείς – δίγλωσσους πολίτες: όπως Αρμένιους, Αραβο-Αιθίοπες, εμπόρους ή συνοριακούς, μετανάστες ή συμμάχους, είτε και αιχμαλώτους πολέμου [R. Guiland, σελ. 37, 38].

Οι Ερμηνευταί μετέφραζαν λατινιστί τις αυτοκρατορικές επιστολές, καθώς και τα πρωτότυπα των ελληνικών χρυσόβουλων και των διπλωματικών πρακτικών, (Brehier, σελ. 246), συνόδευαν (σε πολύ μεγάλο βαθμό, Brehier, 248) τους επίσημους απεσταλμένους («Αποκρισαρίους») πέραν των συνόρων, ενώ έπαιζαν και έναν σημαντικό ρόλο κατά την υποδοχή των Πρεσβευτών. Σώζονται και ονόματα σπουδαίων Ερμηνευτών, όπως ο αρμένιος Κρινίτης, με τίτλο Πρωτοσπαθαρίου μάλιστα.

Η δύναμη του Λογοθέτη του Δρόμου ήταν μεγάλη κατά τον 10^ο αιώνα, ενώ μειώνεται κατά τους επόμενους δύο αιώνες. Κατά τον 12^ο αι. υπάρχει **ανεξάρτητος** Μέγας Διερμηνευτής, μαζί με την υπηρεσία διερμηνέων οι οποίοι δεν ανήκαν στο σκρίνιον των βαρβάρων [R. Guiland, σελ. 36-38, 47]. Εξ άλλου κατά τον 14^ο αι. ακούγεται και ο παράξενος τίτλος «*Πραίτωρ του Δήμου*» ως διευθυντής των Διερμηνέων (Brehier, σελ. 246).

Κατά τον 10^ο αι., ένας Διερμηνευτής ήταν αποσπασμένος σε κάθε μονάδα Βαράγγων. Έχομε μάλιστα λόγους να πιστεύουμε ότι, υπό τον Βασίλειο τον 1^ο, υπήρχε στην Κων/πολη σχολή όπου διδάσκονταν οι σλαβικές γλώσσες (R. Guiland, σελ. 245).

Σε ορισμένες ιστορικές περιόδους, στο σώμα των Διερμηνευτών, τη σημαντικότερη θέση είχε κάποτε η Αραβική (ήδη απαραίτητη απ' τον 6^ο αι.), μαζί με τα αρμενικά και τα γεωργιανά. Τότε βέβαια έγινε χρήση και του αραβικού όρου «*turgumman*» [τα(ου)ρζουμάν], δραγουμένου - Δραγουμάνου. Ο όρος, παρεφθαρμένος (druguemant) εμφανίζεται σε κείμενο του Chretien de Troyes («Cliges») [Ciggaar, 33]. Μετά όμως απ' τον 14^ο αι., η γνώση της Λατινικής στην Κων/πολη έγινε πολύ περισσότερο συχνή [Brehier, 246], και θα μας απασχολήσει δια μακρών στα επόμενα.

Επαγγελματίες διερμηνείς (Ελληνικά-λατινικά) βρίσκομε στα Ιταλικά εμπορικά κέντρα. Είχαν μάλιστα κυκλοφορήσει και Λεξιλόγια για ξένους, με στοιχειώδεις λέξεις. Είναι διασκεδαστικό να παραθέσομε εδώ δείγματα από ένα Λεξιλόγιο (από ένα γαλλικό Αββαείο του 12^{ου} αι.):

bonus dies tibi = calos ymera si (sic)

ubi est via? = po ne strata?

(άκρως ιδιωματικό, της Νοτίου Ιταλίας ίσως)

Δυστυχώς, εκείνη την εποχή δεν είχαν ακόμη κυκλοφορήσει οι Γραμματικές της Ελληνικής απ' τους υστερότερους Βυζαντινούς λογίους, και μόνον ένα απόσπασμα του λατίνου Donatus είχε μεταφρασθεί στα ελληνικά, από χειρόγραφο του 10^{ου} αι. [Ciggaar, 33].

Εξ άλλου, λέγεται ότι σε επίσημες συναντήσεις ξένων με τον βασιλέα, η παρουσία διερμηνείας ήταν υποχρεωτική (έστω κι αν εκείνος γνώριζε τη γλώσσα του ξένου), διότι πιθανώς δεν ήταν ανεκτό ν' απευθυνθεί ξένος στον βασιλέα απευθείας, [Ciggaar, 56].

Παραθέτω εδώ μιαν άλλη πιθανή παρουσία διερμηνέως στη συνάντηση του Αδελάρδου απ' το Bath με έναν Έλληνα σοφό κοντά στην Ταρσό, ο οποίος του ανέλυσε θέματα νεκροψιών (οι οποίες δεν εκτελούνταν στην Αγγλία), [Ciggaar, 150].

Είναι επίσης ενδιαφέρον ότι η καλλιεργημένη Ελεονώρα, σύζυγος του Γάλλου βασιλέως Λουδοβίκου VII, όταν επισκέφθηκαν επισήμως την Κωνσταντινούπολη, γνώρισε τη βυζαντινή Τέχνη, υποστηριζόμενη από διερμηνείς, [Ciggaar, 172]. Ο εγγονός-της Λουδοβίκος του Blois, όταν μπήκε με τους «σταυροφόρους» στην Κων/πολη, πήγε να επισκεφθεί τη θεία-του Αγνή (σύζυγο του έλληνα αριστοκράτη Θεοδώρου Βρανά) – η οποία όμως αρνήθηκε να μιλήσει γαλλικά με τους επισκέπτες-της, και απαίτησε την παρουσία διερμηνέως...

Μιλώντας για διερμηνείς, είναι συγκινητικό να αναφέρομε ότι ο Άγγλος John of Basingstoke που πήγε στην Αθήνα προς τα τέλη του 12^{ου} αι., είχε μάθει Ελληνικά στη Νότια Ιταλία από εικοσαετίδα νεαράν ονόματι Κωνσταντίνα – στην οποίαν όμως πρόσθεσε και το όνομα Κατερίνα, επειδή η ευρυμάθειά-της ήταν σαν της Αγίας Αικατερίνης, [Ciggaar, 157]. Πού να ήξερε και το ένδοξο μέλλον των γυναικών ως διερμηνέων...

Φαίνεται ότι στην Κων/πολη λειτουργούσε και Σχολή εκμάθησης της Ελληνικής για ξένους, όπως μας λέει ο ανώνυμος Γάλλος συγγραφέας του «*Οδηγού του προσκυνητή του Σαντιάγκο*» (< 1173), [Ciggaar, 75].

Αλλά και στις συχνές θεολογικές συζητήσεις Ορθοδόξων και Καθολικών στην Κων/πολη (ιδίως τον 12^ο αιώνα), η συμμετοχή των εκεί Διερμηνέων Burgundio της Πίζας, Ιακώβου Βενετικού, Leo Tuskus και Μωυσέως απ' το Bergamo, ήταν ευκαιρία για γλωσσική άσκηση, [Ciggaar, 262, 263].

Απ' τα Ελληνικά στα Λατινικά

Μνημονεύομε πρώτον την μετάφραση **αγιολογικών** κειμένων απ' τα Ελληνικά στα Λατινικά, από τον Αναστάσιο (τέλη 9^{ου} αι.), Βιβλιοθηκάριο του Βατικανού, όπως:

- «Υπομνηστικόν» του μοναχού Θεοδώρου του Σπουδαίου (έτος 655).
- Έγγραφα σχετικά με τον Μάξιμο τον Ομολογητή, [Δετοράκης, 88]

Ο Αναστάσιος ήταν και φίλος των Μεθοδίου και Κυρίλου. Ο Αναστάσιος είχε μάθει τα Ελληνικά σε Μοναστήρι της Ρώμης με ελληνόφωνους μοναχούς, κι ύστερα στην Κων/πολη ως Πρέσβης. Εργάστηκε στα ακόλουθα έργα:

- Βίοι Αγίων
- Πρακτικά Συνόδων των ετών 787 και 869-870!
- Χρονογραφίες Νικηφόρου κ.ά.
- Αναθεώρηση μετάφρασης του Ψευδο-Διονυσίου Αεροπαγίτου του Ιωάννη του Σκώτου.

Το έργο-του φαίνεται ότι είχε επίδραση στην **Καρολιγγιανή Αναγέννηση** [N. Σβαρώνος, σελ. 128].

Αντίθετα, δεν γνωρίζουμε **κανένα** δυτικό αγιολογικό κείμενο που να μεταφράσθηκε στην Ελληνική από κάποιον λατινομαθή βυζαντινό λόγιον. Τα εμπόδια βέβαια ήσαν η θρησκευτική και πολιτική διάσταση, και η άγνοια της γλώσσας, [Δετοράκης, Δελφοί 1987, σελ. 93]

Διαθέτομε επίσης μια μετάφραση ενός μυθιστορήματος απ' τα ελληνικά στα Λατινικά [(το 1048) στην Κων/πολη από λατίνο μοναχό] του μυθιστορήματος «*Βαρλαάμ και Ιωάσαφ*». Το έργο είχε μεγάλη διάδοση στη Δύση. Υπάρχει μάλιστα και εικονογραφημένο χειρόγραφο με μετάφραση στα περιθώρια (!) στο παλαιογαλλικό ιδίωμα, απ' τον καιρό των σταυροφοριών.

Στη Σύνοδο των Παρισίων του έτους 825 παρουσιάσθηκαν μεταφρασμένα στα λατινικά **αποσπάσματα** από Έλληνες συγγραφείς (καί του Ψευδο-Διονυσίου Αρεοπαγίτου, 9^{ος} αι.). Μεταφραστής ο λεγόμενος «*καλός Ιωάννης*», (Ν. Σβορώνος, 126).

Αποφασιστικής σημασίας ήταν το **δώρο** του Μιχαήλ του Β', στα 827, προς τον Λουδοβίκο τον Ευσεβή στην Compiègne, με τα έργα του **Ψευδο-Διονυσίου του Αεροπαγίτου**, που τελικώς δωρήθηκαν στο Αββαείο του Αγ. Διονυσίου στο Παρίσι – για να καταστούν η έναρξη μιας εκτεταμένης και πολύ σημαντικής μεταφραστικής ιστορίας απ' τα ελληνικά στα Λατινικά σ' αυτό το Μοναστήρι. Ο ηγούμενος Hildouin (~834) μεταφράζει στα λατινικά το δωρηθέν χειρόγραφο, με τη βοήθεια ελληνόφωνων μοναχών, τους οποίους ο Hildouin έφερε απ' την Μονή του Αγ. Στεφάνου και Σιλβέστρου της Ρώμης (ίδρυση: 761), στο οποίο η λειτουργία γινόταν στα Ελληνικά, [Ν. Σβαρώνος, Δελφοί, 1957, σ. 126] και με το οποίο διατηρούσε επαφές η βυζαντινή Θεοφανώ, σύζυγος του Όθωνος II (έτος 972), [Ciggaar, 253].

Στο εν λόγω παρισινό Μοναστήρι οι ελληνικές σπουδές ήταν διαχρονικές. Εκεί έμαθε Ελληνικά και ο Ιωάννης ο Σκώτος (Εριγένης) – ο οποίος αναθεώρησε (~864) και την μετάφραση των έργων του Διονυσίου, που είχε γίνει απ' τον Hildouin. Ο Σκώτος φέρεται και ως μεταφραστής έργων όπως του

- Γρηγορίου Νύσσης
- Γρηγορίου Νανζιανζηνού, και
- Μαξίμου Ομολογητού.

Στη βιβλιοθήκη του παρισινού αυτού Μοναστηρίου περιέχεται και «*Αναγνωστικόν*» ελληνικό, μεταφρασμένο το 1021, [Ν. Σβαρώνος, ό.π., σελ. 127]. Τέλος, το Μοναστήρι αυτό διατηρεί επαφές με τους **αγγλικούς** θεολογικούς κύκλους που ενδιαφέρονται για μεταφράσεις ελληνικών θεολογικών έργων, όπως με τον Ιωάννη του Salisbury και του Herbert of Bosham (γραμματέα του περίφημου Thomas Becket!), [Σβορώνος, σελ. 135]. Άλλοι φημισμένοι μεταφραστές σ' αυτό το Μοναστήρι: ο Ιωάννης Sarrazin (στο 1166 πήγε στην Ανατολή σε αναζήτηση χειρογράφων) και ο Γουλιέλμος Le Mir, κομιστής του εγκωμίου του Αγ. Διονυσίου υπο Μιχαήλ Συγγέλου (και ηγούμενος της Μονής το 1172).

Θαυμάστε τον παραγωγικό μεταφραστικό κύκλο που δημιουργήθηκε: από την ελληνόφωνη Μονή της Ρώμης, μέχρι το Παρίσι και μέχρι την Αγγλία και τη Σκωτία – καθώς και την συμβολή αυτού του μεταφραστικού έργου στην Καρολογίνηνα Αναγέννηση.

Ας σημειωθεί επίσης ότι ο Μανουήλ ο Ι', Κομνηνός (1143-1180), συγγραφέας πολυγραφότατος ο ίδιος, έστειλε την «*Αλμαγέστη*» του Πτολεμαίου ως δώρο στον βασιλέα της Σικελίας – κι απ' αυτό το χειρόγραφο έγινε η πρώτη μετάφραση του θεμελιώδους αυτού έργου (1160) στα Λατινικά, (Βασίλειφ, 603). Ο Ciggaar (σελ. 293) εξηγεί ότι η μετάφραση έγινε με την συμπαράσταση του έλληνα ναυάρχου του νορμανδικού στόλου Ευγενίου του Πανορμίτου. Ο ίδιος «*φρεσκάρισε*» και μια υπάρχουσα Ελληνική μετάφραση του δημοφιλούς μυθιστορήματος «*Στεφανίτης και Ιχνηλάτης*», με τη βοήθεια ενός αραβικού κειμένου, [Ciggaar, 293].

Η πρώτη πλήρης μετάφραση του βασικού έργου Ιωάννου του Δαμασκηνού «*Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως*» έγινε από τον Burgundius της Πίζας (~1150). Το έργο έγινε εξαιρετικά δημοφιλές στη Δύση, όπου κυκλοφόρησαν περισσότερα από 100 αντίτυπα, [Ciggaar, 89]. Ο Burgundius μετέφρασε και Ιπποκράτη και κηρύγματα του Χρυσοστόμου [Ciggaar, 271], αλλά και Νεμέσιον (1159), [Σβορώνος, Δελφοί, σελ. 135], ενώ οι λειτουργίες του Χρυσοστόμου και του Βασιλείου μεταφράσθηκαν απ' τον Νικόλαο του Otranto, βάσει του έργου του Leo Tuskus ο οποίος υπηρετούσε ως Διερμηνέας στην αυλή του Μανουήλ Κομνηνού, [Ciggaar, 92, 263].

Εξ άλλου, το τελευταίο ελληνικό έργο Ιατρικής που μεταφράστηκε στα Λατινικά (Ραβέννα, 7^{ος} αι.) ήταν τα «*Θεραπευτικά*» του Αλεξάνδρου του εκ Τράλλης (R. Browning, Δελφοί, σελ. 190) – αδελφού του Ανθεμίου του Τραλλιανού (6^{ος} αι.), του διάσημου Μηχανικού της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης.

Είναι σημαντικό ότι ο καρδινάλιος Βησσαρίων μετέφρασε στα Λατινικά τα «*Αριθμητικά*» του Διοφάντου (3^{ος} αι. π.Χ.), μαζί με τα σχόλια του Θέωνος, της Υπατίας (5^{ος} αι. μ.Χ.), του Ψελλού (11^{ος} αι.) και του Πλανούδη (13^{ος} αι.). Αυτήν τη μετάφραση διάβασε ο Fermat (17^{ος} αι.) και είπε την ιστορική φράση «*έχω ανακαλύψει μια πραγματικά θαυμάσια απόδειξη αυτού του θεωρήματος, αλλά το περιθώριο της σελίδας είναι πολύ στενό για να την αναπτύξω!*»! (Τζ. Χέριν, σελ. 619).

Ας αναφερθούν εδώ ενδεικτικώς μερικά προβλήματα στη μεταφραστική γραμματεία του 15^{ου} αιώνα. Ο αριστοτελικός όρος εντελέχεια (← εντελώς + έχειν) μεταφράστηκε κατά γράμμα απ' τον διάσημο Ermolao Barbaro ως perfecti-habia. Ο μαθητής του Χρυσολωρά L. Brunī δέχθηκε οξύτατη κριτική απ' τον A. Garcia διότι είχε «*εξωραΐσει*» ένα αριστοτελικό κείμενο, ενώ η Λατινική δεν είχε τον ίδιο εκφραστικό πλούτο με την ελληνική [Μαλτέζου, Επικοινων. στο Βυζάντιο, σελ. 98].

Ο μεγάλος όμως όγκος μεταφράσεων ελληνικών έργων (φιλοσοφικών, δραματουργικών και επιστημονικών) έγινε απ' τον 12^ο αι. κι ύστερα – όταν οι αραβικές «*παραφράσεις*» είχαν ήδη μεταφρασθεί στα λατινικά, κι είχαν παίξει τον αγαθό ρόλο τους. Η βυζαντινή Αναγέννηση των Κομνηνών είχε θετική επίδραση και σ' αυτόν τον τομέα, (Βασιλιεφ, 620, 621). Ο K.N. Ciggaar (σελ. 153) σημειώνει σχετικώς ότι στην Bodleian Library της Οξφόρδης, υπάρχει μια συλλογή λατινικών μεταφράσεων που έγιναν στην Κων/πολη: Η «*Βίβλος Θησαυρών Αποκρύφων*», το «*Ονειροκριτικόν*» και οι «*Ιστορίες περι Ζώων*» του Αριστοτέλους. Θυμίζω δε ότι το «*Ονειροκριτικόν*» είχε μεταφρασθεί απ' τους αδελφούς Leo Tuskus και Hugh Etherian περί το τέλος του 12^{ου} αιώνα, [Ciggaar, 271].

Άλλο ένα ελληνικό μυθιστόρημα (περί Αλεξάνδρου) είχε μεταφρασθεί στα λατινικά απ' τον ιερέα Λέοντα της Νεαπόλεως (τέλος 10^{ου} αι.). Την ίδια δε εποχή, ο μοναχός Λέων του Αγίου Όρους, μετέφρασε (για λογαριασμό των Αμαλφινών) ένα «*Θαύμα του Αγίου Μιχαήλ*», [Ciggaar, 277, 278].

Ανάλογα, η αμαλφινή οικογένεια των εμπόρων de Maurone χρηματοδότησε τη μετάφραση αργογραφικών κειμένων, όπως ο Βίος της Αγίας Ειρήνης, ο Βίος του Αγίου Παντελεήμονος, ένα κήρυγμα επί τω θανάτω του Αγίου Νικολάου και ένα Βιβλίον Θαυμάτων - μεταφραστής ο μοναχός Ιωάννης (τέλης 11^{ου} αι.), [Ciggaar, 278, 338].

Την ίδια εποχή, ο αρχιεπίσκοπος Alfano του Salerno μετέφρασε το «*Περί της φύσεως του ανθρώπου*» του Νεμεσίου, – ενώ το έργο του De pulsu δείχνει ότι ήταν ενήμερος του αντίστοιχου βιβλίου του Φιλαρέτου, [Ciggaar, 280].

Φαίνεται εξ άλλου ότι στο δίγλωσσο Salerno έγιναν μεταφράσεις κι άλλων ιατρικών και αργογραφικών ελληνικών κειμένων, περιλαμβανομένων και των Βίων τοπικών Αγίων της νότιας Ιταλίας και της Σικελίας, καθ' όλη τη διάρκεια του 10^{ου}, του 11^{ου} και του 12^{ου} αιώνα, [Ciggaar, 280].

Ο έλληνας μοναχός Νείλος Δοξαπατρός (εκ Κων/πόλεως) συνέταξε στο Palermo (1143) δογματικό βιβλίο με την ενθάρρυνση του φιλελληνικού Νορμανδού βασιλέως Ρογήρου II, ο οποίος άλλωστε συνέργησε να μεταφρασθούν Βίοι ελλήνων Αγίων, [Ciggaar, 290]. Είναι δε αξιοσημείωτο ότι στην νορμανδική αυλή, ο ελληνομαθής λατίνος Αρίστιππος μετέφρασε Μένονα και Φαίδωνα του Πλάτωνος, τόσο νωρίς, [Ciggaar, 291].

Απ' τα Λατινικά στα Ελληνικά

Αρχίζομε με του «*Αυγουστίνου Περι Τριάδος βιβλία πεντεκαίδεκα, άπερ εκ της Λατίνου διαλέκτου εις την Ελλάδα μετήνεγκεν Μάξιμος ο Πλανούδης*», (13^{ος} αι.), (Μπενάκης, Μυστράς 2000, σελ. 189). Το μεταφραστικό επί του Αυγουστίνου έργο συνεχίσθηκε απο τους αδελφούς Δημήτριο και Πρόχορο Κυδώνη (14^{ος} αι.). Περισσότερα από δέκα (μη αυστηρώς θεολογικά έργα) του Αυγουστίνου μεταφράσθηκαν τότε στα Ελληνικά, (Μπενάκης, Μυστράς 2000, σελ. 189). Οι περισσότερες απ' τις μεταφράσεις της μετά τους Κυδώνη εποχής είναι ακόμη ανέκδοτες.

Ο Μανουήλ Ολόβλος (13^{ος} αι.) μεταφράζει το De hypotheticis syllogismis τού Βοηθίου (~500 μ.Χ.), ενώ ο Π. Κυδώνης μεταφράζει το έργο De topicis differentis. Επεξεργασία παλαιότερων

μεταφράσεων του Ολοβώλου δημοσιεύει κι ο Πολυίστωρ Γεώργιος Παχυμέρης (13^{ος} αι.), [Μπενάκης, Μυστράς, 2000, σελ. 191]. Ο Μάξιμος Πλανούδης, περί το 1295, μεταφράζει στα ελληνικά το έργο De consolatione philosophiae του Βοηθίου, [Μπενάκης, Μυστράς, 2000, σελ. 192].

Μεταφραστές και θιασώτες του Θωμά του Ακινάτη («*ανδρός αξίου και πολλώς μειζόνου*» κατά τον Δ. Κυδώνη, Γουναρίδης, 180), υπήρξαν

- Οι αδελφοί Κυδώνη (14^{ος} αι.)
- Ο Ανδρέας Χρυσοβέργης (15^{ος} αι.)
- Ο Μανουήλ Κελέκας († 1410) [μετέφρασε και Άνσελμο Κανταβρυγίας καί Βοήθιον], (Μπενάκης, τόμος Αρχιεπισκ. Δημητρίου, σελ. 634).

Ας σημειωθεί ότι και ο Μ. Ολόβλος και ο Μ. Πλανούδης φαίνεται ότι έμαθαν Λατινικά απ' τους Λατίνους μοναχούς που είχαν απομείνει στην Κωνσταντινούπολη και μετά την εκδίωξη των Φράγκων σταυροφόρων απ' την Πόλη, [E. Fisher, Byz. Symp. Istanbul, 2007].

Και μια δευτερεύουσα μεταφραστική παρατήρηση: Η απατηλή ετυμολογική εξομοίωση του Vetus Verbum (=Viterbo) με το «*Παλιός Λόγος*» ευθύνεται για την άποψη ότι η οικογένεια των Παλαιολόγων βρήκε τάχα ρίζες στην πόλη Viterbo..., (Norwich, σελ. 586).

Και ενα ενδιαφέρον μεταφραστικό επεισόδιο μεταξύ του Αλεξίου Κομνηνού και ενός Φράγκου κόμητος ο οποίος παρ' όλον ότι, μαζί με άλλους κόμητες, είχε δώσει όρκον υποταγής στον Βασιλέα, κάθισε στον θρόνο του Βασιλέως. Τότε ο αρχηγός τους Γοδεφρείδος τον επιτιμά και τον σηκώνει. Ο δε βάρβαρος, καθώς σηκώνεται, κοιτά θυμωμένος τον Βασιλέα και μουρμουρίζει «*Για ιδές τον χωριάτη να κάθεται μόνος-του, ενώ τόσο άρχοντες στέκονται όρθιοι*». Ο Βασιλεύς δεν έχασε την κίνηση των χειλέων του Λατίνου, «*καλέσας δε ένα των την λατινικήν διάλεκτον μεθερμηνευόντων, ηρώτα περι των λεχθέντων*», πριν να δώσει στον κόμητα την ανεξίκακη συμβουλή πώς να πολεμήσει τώρα τους Τούρκους. (Αλεξιάς ΙΓ', XI, 7).

Είναι χαρακτηριστικός ο σταδιακός εξελληνισμός αναγραφής των ονομάτων των βυζαντινών Βασιλέων πάνω στα βυζαντινά νομίσματα – και αναφέρομαι στην **μικτή** χρήση λατινικών και ελληνικών γραμμάτων μέσα στο ίδιο το όνομα του Βασιλέως, ακόμη και μετά τον Ηράκλειο (610-641). Παραδείγματα:

- ΑΡΤΑΒΑΣΔΟΣ (742-743)
- Στο ΛΕΟη IV, βλέπομε ΙηSVS ΧRISτVS ηICA
- ΕΙRInH (780-797)
- ΛΕQη EVSEbHS bASILEVS ΡωΜΑΙωN

Και μόνον απ' τον Κωνσταντίνο τον Θ' (1042-1055) αποκαθίσταται πλήρως η ορθοτυπία, [Δρέττας, 2013, σελ. 7,8).

Εξ άλλου, στο τέλος του 6^{ου} αι., καθώς βεβαιώνει ο πάπας Γρηγόριος ο Μέγας, δεν ήταν εύκολο να βρεθεί στην αυτοκρατορική πρωτεύουσα κάποιος που να μεταφράζει ικανοποιητικά απ' τα Λατινικά στα Ελληνικά, [Mango, σελ. 27].

Στο Βυζάντιο, ωστόσο, η αντίστοιχη κατάσταση ήταν ίσως κάπως καλύτερη: «*Κατά τον έβδομο αιώνα, δεν θα διεννοείτο μεν ποτέ δικαστής [στο Βυζάντιο] να εκδώσει απόφαση στα λατινικά*», (Τρωιανός, 168). Ωστόσο, ακόμα και κατά τον 11^ο αι., ο διευθυντής του Διδασκαλείου των Νόμων στην Κωνσταντινούπολη, όφειλε ανάμεσα στα προσόντα του «*εκατέραν γλώσσαν συν ακριβεία πάση προίεται (την ελληνικήν και την όσην ρωμαϊκήν)*», (Τρωιανός, 168). Στην ίδια, μάλιστα, Νεαράν 4 του Κωνσταντίνου Θ' του Μονομάχου (1047), στην οποία περιέχεται η προηγούμενη διάταξη, ομολογείται και η δυσχέρεια μετάφρασης νόμων απ' τα λατινικά στα ελληνικά, («*πολλά δε καμείν περι την ερμηνείαν της Ιταλιώτιδος [...], ολίγα δε προς την τούτην ταλαιπωρήσαι σαφήνειαν*», (Τρωιανός, 171).

Τα Σλαβικά

Ο κύριος όγκος της φιλολογικής δραστηριότητας του **Κυρίλλου και Μεθοδίου** (9^{ος} αι.) και των μαθητών-τους ήταν μ ε τ α φ ρ ά σ ε ι ς απ' τα Ελληνικά αποσπασμάτων Παλαιάς και Καινής

Διαθήκης, λειτουργικών βιβλίων, γνωμικών απο Μοναχούς, και κωδίκων από εκκλησιαστικούς και κοσμικούς Νόμους, στην Παλαιά Σλαβονική γλώσσα, [Ševčenko, Δελφοί, 1987, σ. 110, 111]

Εξ άλλου, ο Ιωάννης ο Έξαρχος Βουλγαρίας μετέφρασε τον «*Εξαήμερον*» του Αγίου Βασιλείου και την «*Πηγήν Γνώσεως*» του Ιωάννου Δαμασκηνού (~700). Την ίδια περίοδο μεταφράσθηκε στην Παλαιο-Βουλγαρική το **κοσμικό** έργο του Αγαπητού (6^{ος} αι.) «*Κάτοπτρον Πριγκήπων*» [Σχέδη Βασιλική (;)] – το πρώτο μη θρησκευτικό έργο στη Σλαβική λογοτεχνία (Ševčenko, op. cit., 111).

Ο Ševčenko, στο ως άνω άρθρο του, αφιερώνει δύο ολόκληρες σελίδες για τους τρόπους μέσω των οποίων οι εκ της Ελληνικής μεταφράσεις διαμόρφωσαν, ανέπτυξαν και καλλιέργησαν τις σλαβικές γλώσσες. Αναφέρει δε και ένα πρακτικό-λαϊκό μεταφραστικό αποτέλεσμα που προέκυψε απ' τη σύμμιξη των σλαβόφωνων με ελληνόφωνους πληθυσμούς: Γύρω στις 200 σλάβικες **παροιμίες** είναι δανεισμένες (δηλ. μεταφρασμένες) απευθείας απ' τα Ελληνικά!

Η Τζούντιθ Χέριν (σελ. 275) σημειώνει ότι ο Φώτιος παρότρυνε τους «*αποστόλους των Σλάβων*» να μεταφράσουν στην σλαβική γλώσσα τα ιερά βιβλία – ενώ η Δύση, μόνον κατά τον 15^ο αι. συμπορεύθηκε με το Βυζάντιο, όταν κατά την περίοδο της Μεταρρύθμισης οι Προτεστάντες διεκδίκησαν το δικαίωμα να μεταφράσουν τη Βίβλιο στη γλώσσα τους!

Ιδού και ένα περιστατικό αναγκαστικής **τριγλωσσίας**: όταν μια βυζαντινή πρεσβεία προσπάθησε στα 817 να ρυθμίσει με τον Λουδοβίκο τον Ευσεβή τα προβλήματα των Σλάβων στην Δαλματία, [Λούγγης, σελ. 171]. Είναι χαρακτηριστικό της δυναμικής της ελληνικής γλώσσας το γεγονός ότι πολλά απ' τα διατάγματα του Σέρβου κατακτητή Δουσάν ήσαν γραμμένα Ελληνικά (14^{ος} αι.), σε τέτοιαν έκταση ώστε ο Βασίλειφ να συμπεράνει οτι: «η Ελληνική φαίνεται ότι είχε επισήμως αναγνωρισθεί ως ισότιμη με τη Σερβική», (σελ. 769).

Ένα Βυζαντινό κείμενο υπό Λογοθέτου: «*Γεώργιος μοναχός Κοντινωνάτης*», μεταφράσθηκε (έτος ~1200) στα Σλαβονικά καί αντιγράφηκε και εκδόθηκε στη Ρωσία στο «*Ρωσικόν Χρονικόν Πρώτον*» – η μετάφραση της μετάφρασης. Τέλος, η «*Διήγησις*» (ένα είδος Οδηγού για τουρίστες) περί των θαυμάτων που συνέβησαν κατά την οικοδόμηση του ναού της Αγίας Σοφίας, μεταφράσθηκε στα Ρωσικά (αλλά και στα Περσικά, και τα Τουρκικά), (Ciggaar, 50, 148).

Σύροι και Εβραίοι

Οι Σύροι ήσαν φημισμένοι γιατροί και μεταφραστές ελληνικών κειμένων, (Βρυώνης, 48). [Ως έμποροι κινούνταν μέχρι την Αρμενία]. Στο αρχείο της Γκενίζα του Καΐρου (κρύπτη εναπόθεσης εγγράφων, έτη 950-1150) βρέθηκαν συμβόλαια και θρησκευτικά κείμενα σ' ένα μείγμα γλωσσών Εβραϊκής, Αραμαϊκής, Ελληνικής, [Cameron, 295].

Σωτήρια για την ανθρωπότητα ήταν η μετάφραση αρχαιοελληνικών κειμένων Χημείας στα συριακά – που θα μεταφραστούν αργότερα στα αραβικά, (Τάσιος, «*Η Χημεία κατά την Ελληνιστική Περίοδο*», σελ. 9): Τούτο δε, πιθανότατα, πάλι από Σύρους Νεστοριανούς του 5^{ου} μ.Χ. αιώνα (στο μεγάλο δίκτυο νεστοριανών μοναστηριών στις Χώρες της Ανατολής).

Ο Χρυσόστομος, όταν βγαίνει απ' την πόλη της Αντιόχειας διδάσκει στη συριακή γλώσσα...

Και είναι κάπως περίπλοκη η γλωσσική κατάσταση στη Συρία τότε. Η περίφημη Συρο-Ρωμαϊκή βίβλος, σώθηκε σε αραβική και συριακή μετάφραση, (Σβορώνος, Η Βυζ. Επ., σελ. 16).

Γότθοι, Κέλτες, Σκανδιναβοί και Ίβηρες

Ο Σεληνάς (επίσκοπος των εν Βυζαντίω Γόθων) ήταν **διγενής** (πατέρας Γόθος – μητέρα κάτοικος Φρυγίας ελληνόφωνη), έκαμε δε το κήρυγμα στις δύο διαλέκτους με την ίδια ευκολία, [Βρυώνης, 43]. Κορύφωση αυτοδιερμηνείας ήταν κι ο αυθάδης Γερμανός αρχηγός των Καταλάνων ο De Flor (εκ του Blum), ο οποίος, εκτός απ' τα Καταλανικά, ήταν και ελληνομαθέστατος, (Βασίλειφ, 751).

Στα 1192 ένας γερμανόφωνος διερμηνέας στάλθηκε στη Γένοβα να επιδώσει ένα έγγραφο. Το όνομά-του διαφανές: Αλαμανόπουλος Γεράρδος..., [Ciggaar, 244]. Είναι ενδιαφέρον ότι α ν ά λ ο γ ε ς διγενείς καταγωγές σημαινονταν στο Βυζάντιο με τα εξ ίσου εκφραστικά ονόματα «*Βαραγκόπουλος*», «*Τουρκόπουλος*» – με τις ίδιες επιδόσεις και στη διερμηνεία.

«Μεταπεμπόμενοι τοίνυν ο βασιλεύς τους [...] των λατινικών εθνών εν πείρα καθεστηκότας πολλή [...] και Αδράλεστόν τινά της κελτικής γλώττης ειδήμονα, προς τον Βαϊμόύντον απέστειλε», (Αλεξιάς ΙΓ', ΙΧ).

Κατά τον 10^ο αι., ο Βίος των Τεσσαράκοντα Αρμενίων Μαρτύρων της Σεβάστειας μεταφράσθηκε στα Παλαιο-Νορβηγικά (ισλανδικά). Υπήρχαν άλλωστε τόσοι πολλοί Σκανδιναβοί στην Κωνσταντινούπολη, [Ciggaar, 125].

Οι Συμφωνίες του Βασιλέως Ρωμανού Λεκαπηνού και του Κωνσταντίνου Ζ' με τον Άρχοντα των Ιβήρων (περιβεβλημένες την μορφή χρυσοβούλων) περί της Κριμαίας, εναντίον Αράβων, ήσαν συντεταγμένες μόνον στα **Ελληνικά** (Franklin, 17) – παρά το δύστροπον των Γεωργιανών...

Στον ύμνο τον οποίον ο Γερμανός Otto III (γιός της Θεοφανώς) ζήτησε να συνταχθεί για την Παναγία (~990), χρησιμοποιήθηκε η ελληνική επιφώνηση «Θεοτόκος». Ενώ απ' τον 10^ο αι. είχαν μεταφρασθεί στα Λατινικά ορισμένα ελληνικά κηρύγματα επι τη Κοιμήσει της Θεοτόκου, [Ciggaar, 328]. Την εποχή του Otto, είχε μεταφρασθεί και ο Βίος της Αγίας Μαργαρίτας απ' τον ψευδο-Θεότιμον, [Ciggaar, 338].

Απ' τα Ελληνικά στα Αραβικά

Κι έτσι μπαίνομε στην ενδοξότερη εποχή των Μεταφράσεων στην Αραβική γλώσσα, ελληνικών κειμένων που προέρχονταν από ποικίλες βιβλιοθήκες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας: «Απ' τα μέσα περίπου του 8^{ου} αιώνα, μέχρι το τέλος του 10^{ου} αιώνα, σχεδόν **όλα** τα μή-λογοτεχνικά και τα μή-ιστορικά κοσμικά Ελληνικά βιβλία, τα διαθέσιμα σ' όλη την Ανατολική Βυζαντινή Αυτοκρατορία και την Μέση Ανατολή, είχαν μεταφρασθεί στα Αραβικά», [Goutas, 1]. «Το κίνημα των Ελληνο-Αραβικών μεταφράσεων διήρκεσε πολύ περισσότερο απο δύο αιώνες ` δέν ήταν ενα εφήμερο φαινόμενο», [Goutas, 2]. «Σίγουρα, οι [ελληνόφωνοι] χριστιανοί που μιλούσαν Συριακά έπαιζαν εναν θεμελιώδη ρόλο στο μεταφραστικό κίνημα – οι μεταφραστές προέρχονταν κυρίως απ' αυτήν την κατηγορία», (Goutas, 3). «Το Ελληνο-Αραβικό κίνημα της Βαγδάτης [κυρίως την εποχή των Αββασιδών] άφησε εποχή απο κάθε άποψη στη διάρκεια της ανθρώπινης Ιστορίας», [Goutas, 8].

Ο φιλόσοφος, ιερέας, ιατρός και μεταφραστής Σέργιος (απ' την Res-aina) είναι ένα απ' τα πρώτα παραδείγματα του «εκλεπτυσμένου Ελληνισμού της Συρίας ο οποίος είχε σπουδάσει στην Αλεξάνδρεια, στη σχολή τού Αμμωνίου και μετέφρασε τα πρώτα βιβλία του **Οργάνου** τού Αριστοτέλους», (Goutas, 21). Σημειώνεται ότι «μεγάλος όγκος των Ελληνικών επιστημονικών και φιλοσοφικών έργων είχε μεταφρασθεί στα Συριακά ως μέρος του μεταφραστικού κινήματος των Αββασιδών κατά τον 9^ο αιώνα», (Goutas, 22).

Φυσικά, αναπτύχθηκε κι η απευθείας μετάφραση απ' τα Ελληνικά στα Αραβικά, στην αρχή μάλιστα θεμάτων με διοικητικό αντικείμενο, αφού οι Ουμαγιάδες (μέχρι το 743) είχαν κρατήσει στη θέση τους, τους Ελληνόφωνους δημοσίους υπαλλήλους και την ελληνική γλώσσα στη βασιλική αυλή της Δαμασκού.

Είναι πολύ ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι στα Αραβικά μεταφράσθηκαν και «ελληνικά έργα που είχαν παλαιότερα μεταφρασθεί στα **Περσικά**, την εποχή των Σασανιδών», (Goutas, 25). (Άλλωστε, «ο Χοσρόης Ι είχε υποδεχθεί τους έλληνες φιλοσόφους που έφευγαν [απ' το Βυζάντιο] για ν' αποφύγουν τον φανατισμό του Ιουστινιανού», (Goutas, 25). Αλλά την ίδια πολιτική των εκ της Περσικής μεταφράσεων [ελλ. Έργων] κράτησαν κι οι Αββασίδες, (Goutas, 54). Ωστόσο, μεγάλος όγκος μεταφράσεων (κατευθείαν απ' τα ελληνικά) είχε παραγγελθεί απ' τους Βαρμακίδες (Goutas, 60), μεταξύ άλλων.

Για το πνεύμα της εποχής (στις αρχές τού 9^{ου} αιώνα λ.χ.), είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι «οι Μωαμεθανοί [επίστευαν] ότι ήσαν ανώτεροι λόγω της εκτίμησης που έτρεφαν για την αρχαιοελληνική επιστήμη και σοφίαν, μεταφράζοντας τα σχετικά βιβλία στην Αραβική – ενώ οι Βυζαντινοί (εξαιτίας του Χριστιανισμού) αδιαφορούσαν για την αρχαία ελληνική επιστήμη», (Goutas, 85). Και ναι μεν η αίσθηση αυτή είναι εμφανώς ανιστόρητη, ωστόσο όμως επενδύει με μιαν οιονεί-θρησκευτική ιδεολόγηση το πάθος των Αράβων για την Ελληνική Παράδοση. Αυτό το πάθος άλλωστε, εκφράζεται και με το περίφημο όνειρο τού Χαλίφη Αλ-Μαμούν (813-833) «είδα έναν ροδοκόκκινο καλοφτιαγμένον γαλανομάτη άνδρα, ο οποίος μου συστήθηκε ως Αριστοτέλης», (Wells,

177). Το όνειρο αυτό «*ώθησε τον Αλ-Μαμούν να γράψει στον Βυζαντινό αυτοκράτορα [...] ζητώντας να στείλει ανθρώπους να επιλέξουν βιβλία για τις αρχαίες επιστήμες, απο αυτά που φυλάσσονταν στις βιβλιοθήκες στη Βυζαντινή αυτοκρατορία*», (Wells, 178). Η ιδέα αυτή ταιριάζει και με τις διάφορες αποστολές του [Νεστοριανού] ελληνομαθούς Σύρου Ιωαννίτιου (Χουναΐν ιμπν Ισχάκ) «*στο Βυζάντιο για ν' αποκτήσει πολύτιμα ελληνικά χειρόγραφα [για τη Βαγδάτη]*», (Wells, 180), την ίδια εποχή.

Τέλος, ιδού και μερικά ελληνο-αραβικά μεταφραστικά ανάλεκτα:

- Ο Θεόδωρος Αμπού Κουρά (μαθητής του Ιωάννη του Δαμασκηνού) έγραψε σ' αμφότερες τις γλώσσες, (Cameron, 286).
- [Ο δέ μεταφραστής τού Ήρωνος του Αλεξανδρέως λεγόταν «Κώστα μπεν Λουκά», εμφανώς Έλλην].
- Όπως είναι προφανές, «*είναι ανύπαρκτη η συμβολή του Βυζαντίου*» (Σβορώνος, Δελφοί, 131) στο μεταφραστικό κύμα (11^{ος} έως 13^{ος} αι.) του Αριστοτελικού έργου απ' τα Αραβικά – αφού η μακρόχρονη βυζαντινή επίδραση στην ελληνομάθεια και την αρχαιοελληνική ενημέρωση των Ιταλών είχε αρχίσει πολύ νωρίτερα, διάρκεσε πολύ περισσότερο και (το κυριότερο) ανέστειλε τη διάδοση των αραβογενών «*παραφράσεων*» του Αριστοτελικού έργου.
- Γύρω στο 1100, ο Δούκας της Μελιτινής (στις πηγές τού Ευφράτη) παρήγγειλε μια **ελληνική** μετάφραση του **περσικού** μύθου «*Μυθολογικόν του Συντίπα του Φιλοσόφου*», η οποία έγινε από μια **σ υ ρ ι α κ ή** διασκευή που αφηγείται τις περιπέτειες του Σινδιβάδ», (Τζ. Χέριν, σελ. 289).
- Καθώς οι βυζαντινοί Βασιλείς διατηρούσαν καλές σχέσεις με το Χαλιφάτο της Κόρδοβας, ένας Έλληνας μοναχός Νικόλαος έζησε και πέθανε στην Κόρδοβα, κατά τον 10^ο αιώνα. Είχε σταλεί απ' τον Κωνσταντίνο VII, τον Πορφυρογέννητο, στον Abd-al-Rahmān για να εξηγήσει και να μεταφράσει τον Διοσκουρίδη, το χειρόγραφο του οποίου ο Βασιλεύς είχε στείλει προηγουμένως στον Χαλίφη ως δώρο, [Ciggaar, 300]. Λίγο αργότερα, βυζαντινοί τεχνίτες θα κατασκευάσουν τα ψηφιδωτά στους τοίχους το Μιχράμπ, στο φημισμένο Τέμενος της Κορδούης...

Φράγκοι

Οι αυτοαποκαλούμενες «*σταυροφορίες*», καθώς και άλλες ενδιαμέσες «*καλπουζανιές*» (απ' το μεσαιωνικό «*καλπαζάνης*», τουρκικού ετύμου) των Δυτικών, πολλά τμήματα του Βυζαντινού κράτους κατέχονταν απ' τους Φράγκους. Οπότε, παλαιότερα μεν, το γεγονός αυτό λειτούργησε υπέρ της Λατινικής, ενώ αργότερα επέβαλε τη χρήση της παλαιογαλλικής – όπως λ.χ. στην Κύπρο. Όπου, λέει πάλι ο Λεόντιος Μαχαιράς: «*... και από τότες αρκέψα(ν) να μαθάνουν φράγκικα – και 'βαρθάρισαν τα ρωμαίικα [...] και γράφομεν φράνγκικα και ρωμαίικα, ότι εις τον κόσμον δέν ηξεύρουں ίντα συντυγχάννομεν*», (Μοσχονάς, 136, 137).

Οπότε ανακύπτει και ο ρόλος των Διερμηνέων. Κι όχι μόνον ανάμεσα στα ελληνικά και τα φράγκικα, αλλά και στα φράγκικα και τα αραβικά, όταν άρχισαν οι δύσκολες σχέσεις με τους Σαρακηνούς. Προς αυτήν μάλιστα την κατεύθυνση, σώζεται το όνομα ενός εμφανώς διγενούς διερμηνέως: «*Και άνταν το έφερεν το χαρτίν [των Σαρακηνών] έμπροσθεν του ρηγός [...], έδωκέν-το του σίρ Τζόρτζε Χατίτ, και εμεταγλωττισέν-το φράνγκικα*», (Μοσχονάς, 140).

Είναι δε χαρακτηριστικό ότι ο Μαχαιράς, σε άλλο σημείο του Χρονικού-του, την ονοματοδοσία τού Διερμηνέα την παίρνει απ' τα Αραβικά («*τουρζουμάν*», βλ. §4 ια) και γράφει: «*και έπεμψεν τζουρτζουμάνον τον σίρ Μανοήλ Δάδ τον λουσιέρην του*», (Μοσχονάς, 141).

Ωστόσο, η ελληνική γλώσσα επέπρωτο «*να πάρει εκδίκηση*» (που λέει ο λόγος), όταν κατά τις αρχές του 13^{ου} αι. ο Φράγκος βασιλιάς της Κύπρου θα συνάψει συνθήκη με τον σελτζούκο σουλτάνο του Ικονίου στα Ελληνικά! Το ίδιο και στο 1450, μεταξύ του Φράγκου βασιλιά της Κύπρου και του Τούρκου εμίρη του Καντηλάρου – πάλι στα Ελληνικά (Μοσχονάς, 143). Το Βυζάντιο εξέπνεε, ενώ η γλώσσα-του ενέπνεε...

Τούρκοι

Ιδού μερικά μεταφραστικά δάνεια και απολιθώματα στην τουρκική διοίκηση (κατα τα μέσα 14^{ου} αι.), [Βρυώνης, 415, 416, 417]:

α) Σε φόρους: ανγκάριας, παρίκ.

β) Σε νομίσματα με ανορθόγραφους ελληνικούς χαρακτήρες: ο μέγας Αμηνάς Αμήρ Γαζή, ο μέγας Μελήκις (πρίγκηπας) πάσης Ρωμανίας και Ανατολής Μαχαμάτης.

Δογματικές συζητήσεις μεταξύ Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου (~ 1400) και Μουσουλμάνου ιεροδιδασκάλου, ο Βασιλεύς τις κατέγραψε σε τόμο 300 σελίδων! Ο διάλογος γινόταν με τη βοήθεια *διερμηνέων* και κυλούσε αργά. Αμφότερες οι πλευρές παραπονούνταν ότι «*οι Μεταφραστές ψιθύριζαν και σχολίαζαν μεταξύ-τους τα λεγόμενα*», (Τζ. Χέριν, σελ. 609). Συνήθης συνεργασία συναδέλφων;

Παράδειγμα αλλογενούς διερμηνέα των Ελλήνων είναι ο τούρκος Ιωάννης Αζούχος, έμπιστος του Αλεξίου Κομνηνού, παιδόθεν αιχμάλωτος στην βυζαντινή αυλή, προαχθείς μάλιστα σε Μεγάλον Δομέστικον, [Norwich, σελ. 116]. Ο Παχυμέρης γράφει: «*Μελήκ Κωνσταντίνος, των του σουλτάνου άτερος, ός δε και βαπτισθείς εκθύμωσ προσετετήκοι τοις Ρωμαίοις ήθεσεν*», [Σαββίδης, σελ. 295].

Άλλες Εθνότητες

Μερικές περιγραφές του ναού της Αγίας Σοφίας από τα «*Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως*» (10^{ος} αι.), μεταφράσθηκαν από Άγγλους περιηγητές τον 12^ο αιώνα στα λατινικά, [Ciggaar, 30].

Σε μοναστήρια της Καστίλλης, ενωρίτερα απ' τον 10^ο αιώνα, υπήρχε λατινική μετάφραση τού Βίου του Αγίου Αλεξίου. Στο δε δίγλωσσο μοναστήρι Santo Alessio που ιδρύθηκε στη Ρώμη απ' τον Σέργιο τον Δαμασκηνό (είχε φύγει απ' τη Συρία το 977), η ανάγκη για τη γνώση του βίου του Αγίου οδήγησε και σ' άλλες μεταφράσεις, (Ciggaar, 254, 339). Σε λίγα χρόνια (~1040), ο Βίος του Αλεξίου θα μεταφρασθεί και στα Παλαιο-Γαλλικά – σημαντικό σήμα για την μεταγλώττιση εκκλησιαστικών κειμένων σε λαϊκές γλώσσες, [Ciggaar, 339].

Στα 1054, ο Ισπανός μοναχός Ιωάννης (κάτοικος Κ/πόλεως) συμμετείχε στη μετάφραση της παπικής Βούλλας του Αφορισμού που είχε επιδοθεί στον Πατριάρχη Κερουλλάριο, [Ciggaar, 302].

Όταν το 1085 ο Αλφόνσος VI ανακατέλαβε το Toledo (παλαιότερα: το «*Ισπανικό Βυζάντιο*», όπως το έλεγαν), άρχισαν οι λατινικές μεταφράσεις ελληνικών κειμένων μεταφρασμένων στα Αραβικά. Αυτές οι λατινικές μεταφράσεις διαδόθηκαν στη Δύση, [Ciggaar, 318].

Αντί για επίλογο

Διαβάζοντας αυτήν την, αποσπασματική έστω, παράθεση περιστατικών μετάφρασης και διερμηνείας στο Βυζάντιο, βλέπει κανείς ότι (όπως θα περιμέναμε) η Ιστορία της Μετάφρασης διαπλέκεται αξεχώριστα με την πολιτική, τη στρατιωτική και την πολιτισμική δραστηριότητα. Επομένως, ο ειδικότερος επιστημονικός ερευνητής της Ιστορίας της Μετάφρασης, ορθώς απαιτείται να είναι ήδη και γενικός Ιστορικός – του Βυζαντίου, στην περίπτωσή μας, αλλά και των όμορων Χωρών. Ίσως λοιπόν αυτή η προϋπόθεση (σε συνδυασμό βέβαια με τη βαθειά γνώση των γλωσσικών ζητημάτων) να εξηγεί τον μικρό αριθμό των σχετικών συστηματικών συνθετικών έργων για το θέμα.

Προσημειώνεται δε ότι ένα απ' τα προς διερεύνηση ζητήματα θα είναι και μια καλύτερη ερμηνεία της πυκνότητας των περιστατικών μετάφρασης και διερμηνείας μετά τον 10^ο αιώνα: Αρκεί άραγε η κομνηνεία, η παλαιολόγεια και η ιταλική Αναγέννηση προς τούτο, ή απαιτείται πολλή πρόσθετη έρευνα για το διάστημα 5^{ου} έως 9^{ου} αιώνα, για να έρθουν στο φώς ενδεχομένως μη-ιστορούμενα τέτοια περιστατικά;

Ένα, πάντως, είναι βέβαιον: Η γνώση και η διάδοση της Ιστορίας της Μετάφρασης και της Διερμηνείας θα αποτελέσει άλλο ένα σημαντικό κίνητρο για την καλλιέργεια του σπουδαίου αυτού πολιτισμικού έργου «*επανασύνδεσης*» του ανθρώπινου γένους – έργο των σημερινών άξιων Μεταφραστών και Διερμηνέων.

Ευχαριστίες οφείλονται στον Π. Αλεβαντίν, πρώτον για την «παραγγελιά», και δεύτερον για τη βιβλιογραφική άρδευση.

Βιβλιογραφία

1. Αλεξίου Σ.: «*Δημώδη Βυζαντινά*», Στιγμή, Αθήνα, 1997.
2. Άννα Κομνηνή: «*Αλεξιάς*»
3. Brehier L.: «*Les institutions de l'empire byzantine*», Ed. Albin Michel, Paris, 1970.
4. Browning R.: «*Greek influence on the Salerno school of Medicine*», στο «*Βυζάντιο και Ευρώπη*», Ευρ. Πολ. Κέντρο Δελφών, Αθήνα, 1987.
5. Βρυώνης Σ.: «*Η παρακμή του μεσαιωνικού Ελληνισμού στη Μικρά Ασία, και η διαδικασία εξισλαμισμού*», ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1996.
6. Bushkovitch P.: «*Ιστορία της Ρωσίας*», Αιώρα, Αθήνα, 2016.
7. Cameron A.: «*Οι Βυζαντινοί*», Ψυχογιός, Αθήνα, 2009.
8. Ciggaar K.N.: «*Western travellers to Constantinople, the West and Byzantium*», Leiden, E.J. Brill, 1996.
9. Δετοράκης Θ.Ε.: «*Βυζάντιο και Ευρώπη: Αγιολογικές σχέσεις*», στο «*Βυζάντιο και Ευρώπη*», Ευρ. Πολ. Κέντρο Δελφών, Αθήνα, 1987.
10. Δρέττας Γ.: «*Απο Constantinus I σε Κωνσταντίνος XI*», Αθήνα, 2013.
11. Fisher E.: «*Monks, Monasteries, and the latin language in Constantinople*», στο «*First Intern. Byzantine studies symposium*», Vehbi koc Vakfi, Istanbul, 2007.
12. Franklin S.: «*Constantine Porphyrogenitus and Russia*», στο «*Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος*», Ευρ. Πολ. Κέντρο Δελφών, Αθήνα, 1989.
13. Goutas D.: «*Greek thought, Arabic culture*», Routledge, N. York, 1999.
14. Guiland R.: «*Les Logothètes. Etude sur l'histoire administrative de l' Empire Byzantin*», στο *Revue des Etudes Byzantines*, tome 29, 1971, p. 5-115.
15. Λούγγη Τ.Κ.: «*Η βυζαντινή κυριαρχία στην Ιταλία*», Εστία, Αθήνα, 1989.
16. Μαλτέζου Χ.: «*Diversitas Linguae*», στο «*Η Επικοινωνία στο Βυζάντιο*», Επιμ. Ν.Γ. Μοσχονά, ΕΙΕ, Αθήνα, 1993.
17. Mango C.: «*Βυζάντιο. Η αυτοκρατορία της νέας Ρώμης*», Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1990.
18. Μοσχονάς Ν.Γ.: «*Ετερόγλωσσοι πληθυσμοί και επικοινωνία στο φράγκικο βασίλειο της Κύπρου*», στο «*Η Επικοινωνία στο Βυζάντιο*», Επιμ. Ν.Γ. Μοσχονά, ΕΙΕ, Αθήνα, 1993.
19. Μπενάκης Λ.: «*Η παρουσία του Θωμά Ακινάτη στο Βυζάντιο*», στο Αφιέρωμα στον αρχιεπίσκοπο Δημήτριο, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2002.
20. Norwich J.J.: «*Βυζάντιο. Παρακμή και Πτώση*», Intered, Αθήνα, 1999.
21. Σβορώνος Ν.: «*Παρατηρήσεις για τη συμβολή του Βυζαντίου στην πνευματική εξέλιξη της Δυτικής Ευρώπης: Η περίπτωση του Ιωάννου Δαμασκηνού*», στο «*Βυζάντιο και Ευρώπη*», Ευρ. Πολ. Κέντρο Δελφών, Αθήνα, 1987.
22. Σβορώνος Ν.: «*Η Βυζαντινή Επαρχία*», Ετ. Σπουδών Νεοελλ. Πολιτισμού, Αθήνα, 1991.
23. Σαββίδης Α.Γ.Κ.: «*Βυζαντινο-Τουρκικά μελετήματα*», Ηρόδοτος, Αθήνα, 1991.
24. Sevckenko I.: «*Byzantium and the Slavs*», στο «*Βυζάντιο και Ευρώπη*», Ευρ. Πολ. Κέντρο Δελφών, Αθήνα, 1987.
25. Τάσιος Θ.Π.: «*Η Χημεία κατά την Ελληνιστική περίοδο*», στο «*Εισαγωγή στην Αρχαιοελληνική Τεχνολογία*», (υπο έκδοσιν).
26. Τρωιανός Σ.Ν.: «*Latinitas Graeca*», στο «*Το Βυζάντιο ώριμο για αλλαγές*», Επιμ. Χ. Αγγελίδη, ΕΙΕ, Αθήνα, 2004.
27. Χρυσός Ε.: «*Η Βυζαντινή Επικράτεια και τα σύνορα της Αυτοκρατορίας*», στο «*Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος*», Ευρ. Πολ. Κέντρο Δελφών, Αθήνα, 1989.
28. Vasiliev A.A.: «*Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*», Εκδ. Μπεργκάδη, Αθήνα, 1955.
29. Wells C.: «*Σαλπάροντας απ' το Βυζάντιο*», Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2008.

7. Βιογραφικά ομιλητών και Συντονιστών

Εναρκτήρια ομιλία

Γιώργος Μητακίδης. Γεννημένος στην Θεσσαλονίκη ο Γιώργος Μητακίδης έλαβε το Διδακτορικό του Δίπλωμα στη Μαθηματική Λογική από το Πανεπιστήμιο Cornell το 1971. Ακολούθησε ακαδημαϊκή καριέρα στις ΗΠΑ στο MIT, στο Cornell και στο Πανεπιστήμιο του Rochester έως το 1979, όταν επέστρεψε στην Ελλάδα αφού εξελέγη Τακτικός Καθηγητής στην Έδρα Μαθηματικής Λογικής του Πανεπιστημίου Πατρών.

Από το 1984 και μετά έχει αναλάβει διάφορες αρμοδιότητες σε Ευρωπαϊκούς οργανισμούς με ευθύνη για την διαμόρφωση πολιτικών Έρευνας και Ανάπτυξης και διεθνούς συνεργασίας. Ίδρυσε και διεύθυνε το πρόγραμμα για τη Βασική Έρευνα και τις Διεθνείς Επιστημονικές Σχέσεις στις Ψηφιακές Τεχνολογίες στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή από το 1988 έως το 1993. Διετέλεσε διευθυντής του προγράμματος ESPRIT (European Strategic Program in Information Technologies) από 1993 μέχρι την ολοκλήρωση του το 1998 και εν συνεχεία του προγράμματος IST (Information Society Technologies, 1998-2002)

Έχει δημοσιεύσει άρθρα και βιβλία στους τομείς της Μαθηματικής Λογικής, της Πληροφορικής και της Στρατηγικής έρευνας και ανάπτυξης του Διαδικτύου . Είναι επίτιμος διδάκτωρ του πανεπιστημίου του Newcastle-upon-Tyne, του Πολυτεχνείου του Βουκουρεστίου, του πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης και είναι επίτιμος καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Μόσχας. Είναι αντεπιστέλλον μέλος της ρωσικής ακαδημίας Φυσικών Επιστημών και επίτιμο μέλος της Ρουμανικής Ακαδημίας των Επιστημών. Έχει λάβει τιμητικό μετάλλιο από τη Βουλγαρική Ακαδημία Φυσικών Επιστημών και βραβείο αναγνώρισης από την Πολωνική Κοινωνία της Πληροφορίας για τις προσπάθειές του για την οικοδόμηση της συνεργασίας στον χώρο της Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών στην Ευρώπη. Έχει τιμηθεί με το βραβείο Nokia και το Ευρωπαϊκό Βραβείο Τηλεπικοινωνιών για τη συνεισφορά του στην ανάπτυξη και τη διάδοση νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και του Διαδικτύου στην Ευρώπη.

Έχει συμβάλει ουσιαστικά στην καθιέρωση του World Wide Web διεθνώς το 1993. Τώρα είναι Πρόεδρος του Digital Enlightenment Forum και Σύμβουλος Διεθνών Οργανισμών. Τα τρέχοντα ενδιαφέροντα του περιλαμβάνουν την Επιστήμη του Διαδικτύου (Web Science) και ειδικότερα θέματα ασφάλειας και αξιοπιστίας του Διαδικτύου καθώς και την προώθηση του Ψηφιακού Διαφωτισμού.

Ευρωπαϊκή Ένωση, γλώσσες και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά

Παναγιώτης (Τάκης) Αλεβαντής. Πτυχίο Φυσικού από το Πανεπιστήμιο Πατρών το 1977. Μεταφραστής στο Μεταφραστικό Γραφείο του ΓΕΣ. Βοηθός αρχισυντάκτη για Τεχνολογία και Φυσική στην εγκυκλοπαίδεια ΠΑΠΥΡΟΣ-LAROUSSE-BRITANNICA. Επιστημονικός συντάκτης στα περιοδικά ΕΠΙΚΑΙΡΑ και 4ΤΡΟΧΟΙ.

Από το 1984 εργάζεται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή όπου, μεταξύ άλλων α) έβαλε τα ελληνικά και την πολυγλωσσία στους υπολογιστές, β) οργάνωσε την πληροφόρηση της Γενικής Διεύθυνσης Ανταγωνισμού και γ) σχεδίασε το δίκτυο CECIS που συνδέει τις αίθουσες επιχειρήσεων Πολιτικής Προστασίας στην Ένωση. Από τις αρχές του 2014 και μέχρι το τέλος του 2016 εργάζεται ως στέλεχος της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα, υπεύθυνος του Γραφείου Αθηνών της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης (<http://europa.eu/!WF43bm>).

Υποστηρίζει την προώθηση του 112, του πανευρωπαϊκού αριθμού έκτακτης ανάγκης. Γράφει στην εφημερίδα ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ την εβδομαδιαία στήλη «Προστασία του πολίτη και καθημερινότητα». Τακτικός προσκεκλημένος σε πανεπιστήμια και εκδηλώσεις ως ομιλητής σχετικά με ευρωπαϊκά θέματα στους τομείς της Ευρώπης των πολιτών, της πολιτικής προστασίας και της μετάφρασης. Ο Τάκης είναι παντρεμένος και έχει 4 παιδιά. Του αρέσει να διαβάζει, να βλέπει ταινίες και να γράφει. Ιστολόγιο: <http://alevantis.blogspot.com>.

Μάρθα Νεοκλέους. Η Μάρθα Νεοκλέους γεννήθηκε στη Λεμεσό της Κύπρου. Το 2008 ολοκλήρωσε τις πτυχιακές και μεταπτυχιακές της σπουδές στη Μετάφραση (Diplom Übersetzerin) στο Πανεπιστήμιο του Μαινζ στη Γερμανία, έχοντας ειδικευτεί στην ιατρική και οικονομική μετάφραση. Ακολούθως, παρακολούθησε δεύτερο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στη Διερμηνεία Συνεδρίων και τη Μετάφραση (MA in Conference Interpreting and Translation Studies - MACITS) στο Πανεπιστήμιο του Leeds του Ηνωμένου Βασιλείου, απ' όπου και αποφοίτησε το 2009. Μετά την επιστροφή της στην Κύπρο εργάστηκε ως προσωρινή υπάλληλος στην Πρεσβεία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας ως μεταφράστρια/διερμηνέας και μετά ως ελεύθερη επαγγελματίας, παρέχοντας υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας στην Κύπρο και στο εξωτερικό. Τον Ιανουάριο του 2014 προσλήφθηκε στη θέση της γλωσσικού λειτουργού του Γραφείου Λευκωσίας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης στην Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κύπρο (http://ec.europa.eu/cyprus/about-us/field_el). Είναι η πρώτη Κύπρια μεταφράστρια στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Χρυσούλα Δουδουλακάκη. Απόφοιτος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας και Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης). Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές και διδακτορικό στην Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία/Διδακτολογία στο Πανεπιστήμιο της Νέας Σορβόνης-Paris III. Υπότροφος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (IKY) και του γαλλικού κράτους.

Έχει δημοσιεύσει άρθρα σε ελληνικά και ξένα επιστημονικά περιοδικά και σε περιοδικές εκδόσεις της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης. Έχει συμμετάσχει σε συνέδρια γλωσσολογίας, διδακτολογίας, ορολογίας, μετάφρασης, καθώς και σε συνέδρια για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Εργάστηκε ως λέκτορας στο Τμήμα Δημοσιογραφίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Εδώ και είκοσι χρόνια εργάζεται στη Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις Βρυξέλλες. Τα τελευταία χρόνια είναι ανταποκρίτρια ορολογίας και υπεύθυνη στο Ελληνικό Τμήμα για τις μεταφράσεις των εγγράφων της Γενικής Διεύθυνσης Έρευνας και Καινοτομίας (RTD). Είναι μέλος της Ομάδας Τυποποίησης Ορολογίας (ΟΤΟ) και της Ομάδας Ίσων Ευκαιριών της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης.

Στέλιος Πιπερίδης. Ο Στέλιος Πιπερίδης είναι υπεύθυνος του Τμήματος Επεξεργασίας Φυσικής Γλώσσας και Εξαγωγής Γνώσης του Ινστιτούτου Επεξεργασίας Λόγου (IEΛ) του Ερευνητικού Κέντρου «Αθηνά». Διευθυντής της Ελληνικής Ερευνητικής Υποδομής Clarin EL, μέλος της εκτελεστικής επιτροπής των δικτύων ELRC, META-NET, FLReNet και επιστημονικός υπεύθυνος της υποδομής META-SHARE. Πρόεδρος του European Language Resources Association, ELRA, (2008-2012), μέλος της Επιτροπής Προγράμματος των συνεδρίων LREC (2006-σήμερα), απόφοιτος της Σχολής Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών ΗΥ του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (Dipl. Ing) και του Imperial College of Science Technology and Medicine, University of London. (MSc, DIC) και υπεύθυνος ευρωπαϊκών ερευνητικών προγραμμάτων του ΙΕΛ/ΕΚ Αθηνά. Υπήρξε επιστημονικός υπεύθυνος των έργων Translearn/LRE, Musa/IST και Reveal This/IST, και ηγήθηκε της συμμετοχής του ΙΕΛ σε περισσότερα από 25 έργα E&A στις περιοχές της επεξεργασίας μονο/πολύγλωσσης και πολυμεσικής πληροφορίας. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν στατιστικές και επαγωγικές μεθόδους στην επεξεργασία και κατανόηση φυσικής γλώσσας, γλωσσικούς πόρους και αυτόματη εξαγωγή γλωσσικής γνώσης, καθώς και επεξεργασία πολυγλωσσικής πληροφορίας, μηχανικής μετάφρασης και φιλοσοφίας της γλώσσας. Έχει δημοσιεύσει περισσότερα από 130 άρθρα σε διεθνή επιστημονικά βιβλία, περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων.

Λάζαρος Τοσουνίδης. Ο Λάζαρος Τοσουνίδης γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και είναι στέλεχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το 1989. Κατείχε θέσεις ευθύνης στη Γενική Διεύθυνση DIGIT (ΤΠΕ) της Επιτροπής και από το 1998 τη θέση του διευθυντή πληροφορικών συστημάτων του CEDEFOP. Την περίοδο 2012-2016 εργάστηκε ως εμπειρογνώμων της ΕΕ στο υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης & Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και διετέλεσε σύμβουλος ΤΠΕ των υπουργών της περιόδου 2012-2015. Στη δεκαετία του 1990 είχε καθοριστικό ρόλο στην ισότιμη υποστήριξη των Ελληνικών στα υπολογιστικά συστήματα, πρωτοστάτησε στην ενσωμάτωση του Unicode (1990-95) και του Ευρώ (1997) στα διεθνή πληροφοριακά συστήματα. Ίδρυσε την επιτροπή Πληροφορικής των αποκεντρωμένων ευρωπαϊκών οργανισμών (2003-ICTAC) και είναι ενεργό μέλος της επιτροπής

Πληροφορικής των ευρωπαϊκών οργάνων (CII). Είναι απόφοιτος της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου και μεταπτυχιακός υπότροφος της γαλλικής κυβέρνησης (MSc/DEA) σε τομείς εφαρμοσμένων Μαθηματικών, Πληροφορικής και υπολογιστικής γλωσσολογίας (René Descartes - Paris V) με ερευνητικό έργο στο IBM Scientific Centre (Παρίσι, 1987-88) και στο πανεπιστήμιο Paris VII σε τομείς επεξεργασίας φυσικών γλωσσών και αυτόματης μετάφρασης.

Ελληνική γλώσσα και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά

Γιώργος Φλώρος. Ο Γιώργος Φλώρος είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Μεταφραστικών Σπουδών στο Τμήμα Αγγλικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου, όπου διδάσκει θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα μετάφρασης και διερμηνείας από το 2003. Έλαβε πτυχίο Γερμανικής Φιλολογίας με ειδίκευση στη Μετάφραση από το Πανεπιστήμιο Αθηνών το 1995 και συνέχισε τις σπουδές του με υποτροφία της Γερμανικής Υπηρεσίας Ακαδημαϊκών Ανταλλαγών (DAAD) στο Τμήμα Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Πανεπιστημίου Saarland στη Γερμανία, από όπου έλαβε διδακτορικό δίπλωμα το 2001. Εργάστηκε ως μεταφραστής και διερμηνέας στην ελεύθερη αγορά από το 1995 ως το 2003. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα στρέφονται γύρω από θέματα πολιτισμού και μετάφρασης, μεταφραστικής ηθικής, διδακτικής της μετάφρασης και διερμηνείας, δευτερογενούς δημιουργίας όρων και κειμενογλωσσολογίας. Διατέλεσε ακαδημαϊκός υπεύθυνος του Μάστερ στη Διερμηνεία Συνεδρίων στο Πανεπιστήμιο Κύπρου (2004-2007) και συμμετείχε ως τοπικός συντονιστής σε δυο διαπανεπιστημιακά ερευνητικά προγράμματα για τις νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση διερμηνέων για κοινωνικούς σκοπούς: το πρόγραμμα IVY (Interpreting in Virtual Reality) και το πρόγραμμα EVIVA (Evaluating The Education of Interpreters and their Clients through Virtual Learning Activities), που πραγματοποιήθηκαν με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ανδρομάχη-Βιργινία Πανταζάρα. Η Ανδρομάχη-Βιργινία (Μαβίνα) Πανταζάρα είναι επίκουρη καθηγήτρια στο Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, με γνωστικό αντικείμενο «Μεταφραστική πράξη και νέες τεχνολογίες». Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, με ειδίκευση στη Γλωσσολογία, και διδάκτορας στις Γλωσσικές Επιστήμες του Πανεπιστημίου Paris 8 της Γαλλίας. Η ερευνητική και συγγραφική της δραστηριότητα εστιάζεται σε θέματα αντιπαραβολικής μελέτης γαλλικής-ελληνικής, υπολογιστικής γλωσσολογίας, λεξικογραφίας, ορολογίας και μετάφρασης. Έχει συνεργαστεί με το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου και με την εταιρεία γλωσσικής τεχνολογίας Neurolingo. Έχει συμμετάσχει σε εθνικά και ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα επεξεργασίας της γλώσσας, καθώς και στον σχεδιασμό, σύνταξη και επιμέλεια έντυπων και ηλεκτρονικών λεξικών. Διδάσκει στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Μετάφραση-Μεταφρασεολογία» του Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικής Εταιρείας Μεταφρασεολογίας και μέλος της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας και του Ελληνικού Δικτύου Ορολογίας.

Δημήτρης Κουτσογιάννης. Ο Δημήτρης Κουτσογιάννης είναι αναπληρωτής καθηγητής στον Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. και επιστημονικός συνεργάτης του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας και του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων. Τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα και οι δημοσιεύσεις του εστιάζονται σε τομείς της Εκπαιδευτικής Γλωσσολογίας (π.χ. γλωσσική εκπαίδευση, μελέτη του εκπαιδευτικού λόγου, μελέτη των εξωσχολικών πρακτικών γραμματισμού των παιδιών) και αξιοποιεί επιστημονικές παραδόσεις κυρίως από τους χώρους της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου, της Κοινωνικής Σημειωτικής και των Σπουδών στο Γραμματισμό. Δραστηριοποιείται ιδιαίτερα στο χώρο της αξιοποίησης των ψηφιακών μέσων στη γλωσσική εκπαίδευση. Σε πιο πρακτικό επίπεδο ασχολείται με την ανάπτυξη ψηφιακών περιβαλλόντων για την ελληνική γλώσσα (υπεύθυνος της Πύλης για την ελληνική γλώσσα: www.greek-language.gr), με την επιμόρφωση εκπαιδευτικών (υπεύθυνος για την επιμόρφωση των φιλόλογων στη διδακτική αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων και την ανάπτυξη του σχετικού επιμορφωτικού υλικού) και με την ανάπτυξη περιβαλλόντων για νέας μορφής επιμορφώσεις, όπως η δημιουργία διαδικτυακών κοινοτήτων εκπαιδευτικών (<http://dialogos.greek-language.gr/>).

Γιώργος Κουρουπέτρογλου. Ο Γιώργος Κουρουπέτρογλου είναι Διευθυντής του Εργαστηρίου Φωνής και Προσβασιμότητας στο Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών και επικεφαλής της Μονάδας Προσβασιμότητας Φοιτητών με Αναπηρία του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Τα τρέχοντα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στην περιοχή των

Φωνητικών Διεπαφών Χρήστη (Voice User Interfaces) και της Προσβασιμότητας σε συστήματα Πληροφορικής (Computer Accessibility), σαν μέρος του γενικότερου τομέα της Αλληλεπίδρασης Ανθρώπου-Υπολογιστή (Human-Computer Interaction), ειδικότερα δε σε: Τεχνολογίες Πρόσβασης, Συστήματα Ομιλίας για Επικοινωνία Ανθρώπου Μηχανής, VoiceWeb, Voice Agents, Ανάλυση και Σύνθεση Ομιλίας και Τραγουδιού, Συστήματα και Βοηθήματα Διαπροσωπικής Επικοινωνίας, Πληροφοριακά Συστήματα/Υπηρεσίες και Υποστηρικτικές Τεχνολογίες για Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ) και Ηλικιωμένους, Εικονικά Μουσικά Όργανα, Ανάλυση Βυζαντινής Ψαλμωδίας, Διεπαφές Χρήστη Βασισμένες στις Χειρονομίες και Πληροφοριακά Συστήματα για Αλληλεπιδραστική Μάθηση. Συμμετείχε ενεργά σε ένα σημαντικό αριθμό χρηματοδοτημένων ερευνητικών έργων της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και εθνικών. Υπήρξε επίσης κριτής/αξιολογητής και μέλος ομάδων εργασίας και τεχνικών επιτροπών σε διάφορα προγράμματα και ερευνητικά έργα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διδάσκει τα μαθήματα «Επεξεργασία Ομιλίας και Φυσικής Γλώσσας», «Φωνητικές Διεπαφές Χρήστη», «Επικοινωνία Ανθρώπου Μηχανής-Τεχνολογίες Φωνής», «Προσβασιμότητα Πληροφοριακών Συστημάτων και Παγκόσμιου Ιστού», «Συστήματα Επεξεργασίας Σήματος σε Πραγματικό Χρόνο» και «Διασύνδεση Υπολογιστή με τον Αναλογικό Κόσμο».

Φρόσω Τοφαρίδου. Η Φρόσω Τοφαρίδου είναι Πρώτη Λειτουργός Εκπαίδευσης στο Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου. Κατά τα προηγούμενα έτη υπηρέτησε στη θέση της Επιθεωρήτριας των Γαλλικών και για περίοδο δύο περίπου χρόνων εκτελούσε επίσης καθήκοντα επιθεωρήτριας της Γερμανικής, της Ρωσικής και της Τουρκικής γλώσσας. Αποφοίτησε από το πανεπιστήμιο Sorbonne Nouvelle – Paris III από τα τμήματα Lettres Modernes και Français Langue Étrangère. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακών διπλωμάτων στη Γλωσσολογία (Maîtrise) και στη Διδακτική Ξένων Γλωσσών (DEA) του πιο πάνω πανεπιστημίου. Εργάστηκε επί σειρά ετών ως καθηγήτρια Γαλλικών, επιμορφώτρια καθηγητών γλωσσών Μέσης Εκπαίδευσης (πρόγραμμα προϋπηρεσιακής κατάρτισης) στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και Διευθύντρια Δημόσιου Λυκείου.

Έχει διοργανώσει και συντονίζει επιμορφωτικά προγράμματα και δράσεις για τους καθηγητές των Γαλλικών και άλλων γλωσσών της Δημόσιας και Ιδιωτικής Μέσης Εκπαίδευσης σε συνεργασία με ιδιωτικούς και άλλους δημόσιους φορείς. Συμμετείχε επίσης ως επιμορφώτρια στο πρόγραμμα κατάρτισης νεοπροαχθέντων Διευθυντών και Βοηθών Διευθυντών Μέσης Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου του οποίου τώρα έχει την γενική ευθύνη συντονισμού. Είναι μέλος της Επιτροπής του Υπουργείου Παιδείας που έχει εκπονήσει την πρόταση «Διαμόρφωση Ενιαίας Πολιτικής για την Επαγγελματική Μάθηση των Εκπαιδευτικών Λειτουργών - 2015».

Εκπροσωπεί την Κύπρο στη Διοικούσα Επιτροπή του Κέντρου Σύγχρονων Γλωσσών του Συμβουλίου της Ευρώπης και σε δύο Τεχνικές Ομάδες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε θέματα διδασκαλίας και αξιολόγησης σύγχρονων γλωσσών.

Ελληνική μετάφραση και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά

Βιλελμίνη Σωσώνη. Η Δρ Βιλελμίνη Σωσώνη είναι πτυχιούχος Αγγλικής Γλώσσας και Γλωσσολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (1996), κάτοχος πτυχίου DU στη Μετάφραση από το Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου (1996), μεταπτυχιακού MA στη Μετάφραση (1997) καθώς και κάτοχος διδακτορικού στη Μετάφραση και την Κειμενογλωσσολογία (2004) από το Πανεπιστήμιο του Surrey. Έχει διδάξει Ειδική Μετάφραση τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο στο Πανεπιστήμιο του Surrey, στο Πανεπιστήμιο του Westminster, στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών (IFA), στο Πανεπιστήμιο του Roehampton και στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, όπου διορίστηκε στη βαθμίδα του Λέκτορα το 2010. Έχει επίσης εκτενή επαγγελματική εμπειρία έχοντας εργαστεί ως επαγγελματίας μεταφράστρια, επιμελήτρια και υποτιτλίστρια, καθώς και ως υπεύθυνη διαχείρισης μεταφραστικού έργου. Είναι ιδρυτικό μέλος του εργαστηρίου «Γλώσσα και Πολιτική», μέλος του «Centre for Research in Translation and Transcultural Studies» και μέλος της συντακτικής επιτροπής για τα διεθνή περιοδικά Jostrans και Intercultural and Intersemiotic Translation. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στους τομείς της Μετάφρασης Θεσμικών, Νομικών, Πολιτικών και Οικονομικών Κειμένων, της Κειμενογλωσσολογίας, της Ανάλυσης Σωμάτων Κειμένων, της Μηχανικής Μετάφρασης και της Οπτικοακουστικής Μετάφρασης. Έχει συμμετάσχει σε προγράμματα EuropeAid, σε έργα κατάρτισης μεταφραστών και διερμηνέων και έχει δημοσιεύσει

άρθρα σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους. Τέλος, συμμετέχει στο ερευνητικό πρόγραμμα Eurolect Observatory, και στο έργο TraMOOC που χρηματοδοτείται στο πλαίσιο του H2020-ICT-2014 / H2020-ICT-2014-1 (Αριθμός Συμφωνίας Επιχορήγησης αριθ. 644333).

Τιτίκα Δημητρούλια. Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Θεωρίας και Πράξης της Μετάφρασης στο Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του ΑΠΘ. Πτυχιούχος κλασικής και γαλλικής φιλολογίας (ΕΚΠΑ και Sorbonne Paris IV αντίστοιχα), έχει μεταπτυχιακό στη νεοελληνική φιλολογία (Sorbonne Paris IV) και η διδακτορική της διατριβή έχει θέμα τη μεταφραστική τεχνολογία (Πάντειο Πανεπιστήμιο). Διδάσκει θεωρία της μετάφρασης και της λογοτεχνίας στο Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Ελληνόφωνων Μεταφραστών της Ακαδημίας Αθηνών. Έχει διδάξει επί σειρά ετών στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ευρωπαϊκή και νεοελληνική λογοτεχνία) και στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου (επιστήμες του ανθρώπου και επικοινωνία/δημοσιογραφία). Βασικά ερευνητικά της ενδιαφέροντα είναι η θεωρία και η πράξη της μετάφρασης και της επικοινωνίας, η λογοτεχνική μετάφραση, οι ψηφιακές ανθρωπιστικές σπουδές, η μεταφρασεολογία σωματών κειμένων, η γλωσσική και μεταφραστική τεχνολογία, η ευρωπαϊκή και παγκόσμια λογοτεχνία. Έχει δημοσιεύσει πολλά άρθρα για τη λογοτεχνία και τη μετάφραση, έχει συμμετάσχει σε πολλούς θεματικούς τόμους και στις πρόσφατες δημοσιεύσεις της συγκαταλέγονται τα βιβλία *Λογοτεχνική μετάφραση. Θεωρία και πράξη* (μαζί με τον Γιώργο Κεντρωτή) και *Ψηφιακές Λογοτεχνικές Σπουδές* (μαζί με την Κατερίνα Τικτοπούλου). Επαγγελματίας μεταφράστρια, έχει συνεργαστεί με πολλούς εκδοτικούς οίκους, όπως και με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και διάφορους οργανισμούς (Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, Λυρική Σκηνή, Μέγαρο Μουσικής, Ελληνικό Φεστιβάλ, Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης κ.ά.). Είναι κριτικός λογοτεχνίας, διευθύνει μαζί με τον Κ.Γ. Παπαγεωργίου το περιοδικό *Τα Ποιητικά* και συνεργάζεται με εφημερίδες και περιοδικά. Έχει μεταφράσει μεταξύ άλλων έργα των: Marivaux, Louis Aragon, Paul Virilio, Michel Foucault, Victor Serge (βραβείο EKEMEA 2008), Jean Clair, Jean Giraudoux, Antoine Bello και της Μέλπω Αξιώτη. Έχει επίσης μεταφράσει πολλά λιμπρέτα, που έχουν παρασταθεί στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών και στην Εθνική Λυρική Σκηνή. Είναι μέλος σε πολλούς επιστημονικούς συλλόγους και φορείς, αξιολογήτρια σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα, επιστημονικά υπεύθυνη της ευρωπαϊκής υποδομής γλωσσικών πόρων clarin:el και για το Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας στο ΑΠΘ. Από το 2012 Chevalier dans l'Ordre des Palmes Académiques. Προσωπική ιστοσελίδα : www.dimitroulia.gr.

Πρόδρομος Τσιαβός. Prodromos is the Head of Digital Development at the Onassis Cultural Centre and a Senior Research Fellow at The Media Institute at University College London (UCL)/ BBC. Prodromos has worked for the National Hellenic Research Foundation, the European Commission, Oxford and Oslo Universities, the Athens University of Economics and Business and the London School of Economics and Political Science (LSE). He read law and Information Systems in Athens and London and holds a PhD in Law and Information Systems from the LSE. Prodromos has worked as an adviser for the Greek Minister of Infrastructure, Transport and Networks, the Special Secretary for Digital Convergence and a number of public sector bodies as well as companies in the cultural and creative industry. He has over 100 publications and talks on legal and business aspects of open data, Free/ Open Source Software, open hardware and open innovation/ fabrication. He is a member of the Board of Directors of the Greek Free Open Source Software Society and is chairing the Board of the Greek Industrial Property Organisation.

Μαρία Μουσαφίρη. Η Μαρία Μουσαφίρη σπούδασε Ευρωπαϊκές Γλώσσες και Λογοτεχνίες στο Πανεπιστήμιο του Μιλάνου και Αγγλική Φιλολογία στο Α.Π.Θ. Διαθέτει κατάρτιση μεταξύ άλλων στους τομείς της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Κοινωνικής Οικονομίας, Κοινωνικής Διερμηνείας και Τέχνης. Από το 1990 εργάζεται ως μεταφράστρια (τεχνικών και λογοτεχνικών κειμένων), επιμελήτρια κειμένων και διερμηνέας συνεδρίων. Εκπαιδεύει φοιτητές του ΔΠΜΣ Μετάφρασης Διερμηνείας του ΑΠΘ στη μετάφραση γενικών και ειδικών κειμένων (IT-ΕΛ). Υπηρέτησε την Πανελλήνια Ένωση Μεταφραστών επί 16 περίπου χρόνια σε διάφορες λειτουργίες και είναι επίτιμο μέλος της. Είναι ιδρυτικό μέλος και Αντιπρόεδρος του ΣΥΔΙΣΕ. Από το 2004 είναι μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Μεταφραστών (FIT) με την υποστήριξη της ΠΕΜ και συμμετέχει ειδικότερα στις Ομάδες εργασίας Έρευνα (παραγωγή κειμένων θέσης επί κρίσιμων ζητημάτων του επαγγέλματος), UNESCO και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Digital tools for small EU languages (round table)

Διονύσης Γούτσος. Ο Διονύσης Γούτσος είναι καθηγητής κειμενογλωσσολογίας στον Τομέα Γλωσσολογίας (Τμήμα Φιλολογίας) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Έχει διδάξει στο Πανεπιστήμιο του Birmingham και στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Έχει γράψει άρθρα για την κειμενογλωσσολογία και την ανάλυση λόγου, τις μεταφραστικές σπουδές, τη γλωσσολογία των σωμάτων κειμένων κ.ά. Έχει δημοσιεύσει, μεταξύ άλλων, τα βιβλία *Modeling Discourse Topic* (1997), *Κείμενο και Επικοινωνία* (1999/2011, με την Αλεξάνδρα Γεωργακοπούλου), *Ο Λόγος της Μετάφρασης* (2001) και *Γλώσσα: Κείμενο, Ποικιλία, Σύστημα* (2012). Ασχολείται με την επεξεργασία και ανάλυση ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων και είναι επιστημονικός υπεύθυνος των προγραμμάτων για την ανάπτυξη των σωμάτων Σώμα Ελληνικών Κειμένων (<http://sek.edu.gr/>) και Διαχρονικό Σώμα Ελληνικών Κειμένων 20ού αιώνα (<http://greekcorpus20.phil.uoa.gr/>, στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος «Αριστεία»), αλλά και ειδικευμένων σωμάτων κειμένων προφορικού λόγου από καθημερινές συνομιλίες και λόγου αφασικών ομιλητών (<http://aphasia.phil.uoa.gr/>).

Μαρία Γαβριηλίδου. Η Μαρία Γαβριηλίδου είναι γλωσσολόγος και εργάζεται στο Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου/Ερευνητικό Κέντρο "Αθηνά". Είναι αναπληρώτρια επιστημονική υπεύθυνη της Εθνικής Υποδομής Γλωσσικών Πόρων και Τεχνολογιών [clarin:el](http://clarin.el). Υπήρξε επιστημονική υπεύθυνη της συμμετοχής του ΙΕΛ σε πολλά ευρωπαϊκά και εθνικά έργα σχετικά με σώματα κειμένων και λεξικά (ενδεικτικά: CLARIN, ΕΗΓ-89 Κοινοτικός Ιστός του Ελληνισμού της Διασποράς, ΠΟΘΕΓ, INTERA, ΛΕΞΙΣ/ΕΠΕΤ II, SIMPLE/LE-2, PAROLE/LE-2, Greek-Danish dictionary/LINGUA-SOCRATES, RENOS/LRE, Network of European Reference Corpora κ.ά).

Έχει εκτεταμένη εμπειρία στο σχεδιασμό, την κατασκευή και την επεξεργασία γλωσσικών πόρων: σωμάτων κειμένων (σημαντικότερο των οποίων ο Εθνικός Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας ([ΕΘΕΓ](http://eol.gr)), υπολογιστικών λεξικών, ορολογικών πόρων και θησαυρών, σε θέματα σχεδιασμού σχημάτων μεταδεδομένων για τεκμηρίωση γλωσσικών πόρων και τεχνολογιών καθώς και για υποστήριξη των διαδικασιών τεκμηρίωσης και ανάκτησης πολιτισμικού περιεχομένου.

Έχει διδάξει Υπολογιστική Λεξικογραφία και Θεωρία Λεξικογραφίας και Εφαρμογές σε διαπανεπιστημιακά Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών και του ΕΜΠ. Έχει συντονίσει τη σύνταξη του Λεξικού της Ελληνικής γλώσσας για το Γυμνάσιο και έχει ασχοληθεί με τη σύνταξη έντυπων λεξικών, ηλεκτρονικών πολυμεσικών λεξικών και με την κατάρτιση εκπαιδευτικού υλικού για τη διδασκαλία της ελληνικής ως μητρικής. Έχει δημοσιεύσει σε ελληνικά και διεθνή συνέδρια, επιστημονικά περιοδικά και βιβλία.

Χρήστος Τσαλίδης. Διαχειριστής Neurolingo. Ο Δρ Χρήστος Τσαλίδης είναι απόφοιτος του τμήματος Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Πληροφορικής (Πανεπιστήμιο Πατρών). Το 1991 ολοκλήρωσε τη διδακτορική του διατριβή με θέμα «Ολοκληρωμένη Μέτρηση Ποιοτικών Χαρακτηριστικών Λογισμικού Ανεξάρτητα από Γλώσσα Προγραμματισμού» στο Τμήμα Μηχανικών Η/Υ και Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Πατρών. Δίδαξε τα μαθήματα: Βάσεις Δεδομένων, Τεχνολογία Λογισμικού, Εισαγωγή στο Λογισμικό (C, C++, Java), Δομές Δεδομένων & Αλγόριθμοι, Μεταγλωττιστές σε Πανεπιστήμια & ΤΕΙ. Συμμετείχε ως ερευνητής σε ερευνητικά και αναπτυξιακά προγράμματα τα οποία χρηματοδοτήθηκαν από την ΕΕ, την ΓΓΕΤ ή την ελληνική βιομηχανία. Κάθε έργο παράγαγε μια σειρά από ερευνητικά αποτελέσματα τα οποία οδήγησαν σε δημοσιεύσεις, παρήχθησαν πρωτότυπα προϊόντα (software) τα οποία παρουσιάστηκαν σε διεθνείς εκθέσεις και συναντήσεις (CEBIT, Esprit technical Week, Δ.Ε.Θ).

Peteris Paikens. *Education:* 2017 (expected) – University of Latvia, Dr. comp. sci, 2010 – Riga Business School, Master of business administration, 2007 – University of Latvia, B. comp. sci. *Current employment:* Since 2011 – Researcher, Institute of Mathematics and Computer Science, University of Latvia, since 2016 – Researcher, Latvian Information Agency LETA, since 2015 – Software architect, SIA Complete Payment Systems, since 2015 – Owner/manager, SIA Paikena konsultācijas. *Previous employment:* 2013 – Consultant, SIA Biti, 2012 – Lecturer, Riga International School of Economics and Business Administration, 2011 – IT Project manager, SIA draugiem.lv, 2010-2011 – Process and technology development manager, Nordea Bank Finland PLC, 2007-2009 – Head of payments

processing unit, Nordea Bank Finland PLC, 2005-2007 – Retail banking product development manager, Nordea Bank Finland PLC, 2001-2005 – Programmer, systems analyst, IT project manager, Nordea Bank Finland PLC, 2000-2002 – Programmer/analyst, Baltic Power Systems Control Centre Ltd., 1998-2001 – Programmer, Securities Markets Commission of Latvia. *Current research interests:* SUMMA (Scalable Understanding of Multilingual Media), a Horizon 2020 Research and Innovation Action aimed at media monitoring; deep neural network applications to multilingual media data analysis; Language resource development to facilitate analysis of Latvian textual data.

Svetla Koeva. Svetla Koeva has a PhD in Structural, Applied and Mathematical Linguistics from the Bulgarian Academy of Sciences, where she currently holds a Professor title. She is director of the Institute for Bulgarian Language at the Bulgarian Academy of Sciences and chair of the Department of Computational Linguistics at the same Institute. The research of Prof. Koeva is in Computational Linguistics. She works in the fields of lexical semantics, syntactic parsing, automatic acquisition of cross-lingual equivalences and semantic relations, and corpus studies. Prof. Koeva has close to 200 publications and five books. She is the main researcher and coordinator of the development of: the Bulgarian WordNet, the Bulgarian National Corpus, the Bulgarian Language Processing Chain "Est", the Spelling and Grammar Checker for Bulgarian "ItaEst – taka e!".

In 2014 Svetla Koeva received the Award of the Bulgarian Academy of Sciences for managing research projects over 1 million BGN. She received also the First prize of the Bulgarian Ministry of Education and Research for the project "Semantics of verbs - problems of the interface" (2006). Svetla Koeva served on the programme committees of conferences and workshops in Computational Linguistics. She was the local chair of the 51st Annual meeting of the Association of Computational Linguistics.

Jerneja Žganec Gros. Dr. Jerneja Žganec Gros is founder and CEO of Alpineon, a Slovenian RTD-performing SME specializing in developing state-of-the-art speech-technology and computer vision products. She received her PhD in electrical engineering from the University of Ljubljana. She is experienced in the coordination of complex national and international RTD projects, such as VoiceTRAN, ZEN, BMT, S-Verify, TESTED, eBralec. Her areas of competence are speech and image technologies, language processing, pattern recognition, signal processing, data analytics. Authored and co-authored over 200 publications and five patents. Management committee member of two international initiatives on biometric technologies and deidentification, COST IC1106 and COST IC1206. Slovenian representative in the NATO IST Speech and Language Technology Task Group. Recipient of the Slovenian Award for Technical Innovations for Disabled Persons in 2003, and the award for Outstanding Research Achievements in the field of metrology by the Slovenian Research Agency in 2013. Member of the winning teams of the ICB 2013 international biometric competition on speaker and face recognition. Recipient of the Slovenian Ambassador of Privacy award in 2014 for best practices in privacy protection.

Η θέση της μετάφρασης στην ιστορία

Θεοδόσης Τάσιος. Ο καθηγητής Θεοδόσης Τάσιος γεννήθηκε στην Καστοριά. Πήρε το δίπλωμα του Πολιτικού Μηχανικού από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (1953) και συνέχισε τις σπουδές του στο Centre d'Etudes Supérieures ITBTB, στο Παρίσι, για ένα χρόνο. Αναγορεύθηκε διδάκτωρ του Ε.Μ.Π. το 1958. Εξελέγη Επιμελητής του Ε.Μ.Π. (1958) και στη συνέχεια Έκτακτος Μόνιμος Καθηγητής (1964) και Τακτικός Καθηγητής (1969). Ίδρυσε το Εργαστήριο Οπλισμένου Σκυροδέματος του Ε.Μ.Π. και το διεύθυνε μέχρι την αποχώρησή του (1997). Δίδαξε ακόμα στα Πανεπιστήμια της Βαγδάτης (1979), της Σαγκάης (1982), της Νανκίν (1985), της Παβίας (1986) και στο College International des Sciences de Construction Paris (1979-1989).

Εξέχουσα μορφή στην επιστημονική και επαγγελματική ζωή της χώρας, υπήρξε δάσκαλος χιλιάδων μηχανικών, δημοσίευσε εκατοντάδες επιστημονικές εργασίες στις περιοχές της Εδαφομηχανικής, της Τεχνολογίας του Σκυροδέματος και της Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας, ενώ ασχολήθηκε με ευρύ φάσμα επιστημονικών, τεχνολογικών και εκπαιδευτικών θεμάτων (ευρωπαϊκοί και εθνικοί κανονισμοί, αντισεισμική προστασία, προστασία μνημείων, δημόσια έργα) αλλά και με θέματα

Φιλοσοφίας, Παιδείας, Γλώσσας, Ορολογίας, καθώς και με κοινωνικά θέματα ως συντάκτης Επιφυλλίδων στον ημερήσιο και εβδομαδιαίο Τύπο.

Είναι ιδρυτικό μέλος και Πρόεδρος πολλών ελληνικών Επιστημονικών Ενώσεων, μέλος αμερικανικών και ευρωπαϊκών Ενώσεων, ενώ διετέλεσε Πρόεδρος της RILEM (1977-78), της CEB (1983-87), του «Model Code 90» (1987-91), Σύμβουλος των Ηνωμένων Εθνών και Εμπειρογνώμων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Απέσπασε πολλές τιμητικές διακρίσεις. Είναι Επίτιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Νανκίν (1985), Επίτιμος Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Λιέγης (1986), Fellow του American Concrete Institute (1986), Επίτιμος Πρόεδρος της CEB (1988), Επίτιμο Μέλος της RILEM (1989), της CIAS (1998), του Επιστημονικού Τεχνικού Επιμελητηρίου Κύπρου (1999), της CICOP (2001), Επίτιμος Διδάκτωρ του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου (2001), Μέλος της Ακαδημίας Επιστημών του Τορίνο (2004), Επίτιμος Πρόεδρος της Ελληνικής Φιλοσοφικής Εταιρείας (2004) και Επίτιμο Μέλος της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (2008). Τιμήθηκε, επίσης, με το Μετάλλιο της Πόλεως των Παρισίων (1986).

8. Evaluation Report

Athens, 20 December 2016

DGT.B.EL/ΠΕΑ – (2016)

Evaluation Report

Conference «*Language professions and the Digital Single Market*»

12 November 2016 at the University of Athens, in Athens, Greece

A. INTRODUCTION

1. The Conference was co-organised by the Athens and Nicosia Field Offices and the Department of Linguistics, Faculty of Philology, School of Philosophy of the National and Kapodistrian University of Athens (UoA). It took place at the AULA auditorium of the School of Philosophy (Zografou University Campus) and was organised under the auspices of the Dean's Council of the School of Philosophy.
2. The aim of the Conference was to bring together representatives from all language professions, namely:
 - a. Translators and interpreters (public sector, EU Institutions, translation and interpretation companies, as well as freelance professional translators dealing with technical texts, subtitles and dubbing); terminologists.
 - b. Computational linguists, developers or representatives of tools for translators and terminologists (software, internet services) available in the Greek market as well as bodies collecting translation data.
 - c. Professors and instructors (Greek and foreign languages, translation, interpretation) and their students.
 - d. Experts from all sectors dealing with issues related to language, translation and terminology.
3. The objective of the Conference was to discuss and analyse some of the most important issues in a field that will be affected and will affect the future of the Greek language in the context of the establishment and the operation of the Digital Single Market. This is a flagship initiative of the European Commission that will influence in the long term every aspect of everyday life and has an important language and translation dimension.

B. ORGANISATION

1. The Conference was announced by the Representation of the European Commission in Greece through a [press release](#) published on 2/9/2016 that contained links to the draft program (published on the Athens FO's web page) and the pre-registration site that was created for this event. This was followed by a mail message sent out to some 900 participants of previous events, including translator and teachers associations, individual translators, and academics. An e-mail containing information about the Conference together with the registration link was also sent to the list of recipients of the DGT FO Nicosia mailing list.
2. The press release was also published on different Facebook groups (Greek Translation Professionals, translator and foreign language teachers associations). Additionally an [article](#) announcing the Conference was published on cnn.gr.
3. The pre-registration site that was set up using the EUSurvey tool of the European Commission helped us determine the anthropogeography of the participants and greatly facilitated communication as well logistics (production of badges and attendance certificates). We had 528 preregistrations, 470 registrations and 291 participants.

4. The Conference dealt with the following issues:
 - a. European Union, languages and the Digital Single Market
 - b. Greek language and the Digital Single Market
 - c. Greek translation and the Digital Single Market
 - d. Digital tools for small EU languages
 - e. Translation through history

The final version of the programme is attached as Annex I. Due to the informative character of the conference speakers were requested to be brief and to the point.
5. The University of Athens provided the venue and supported the Conference by making available volunteers, who helped during the Conference (welcome and registration desks, guidance of participants, support of video-recording). A team from the RSF Hellas voluntary rescue organisation was also present to ensure first aid in case of accidents or other health problems (fortunately no such problem arose).
6. DGT covered the costs of catering, posters and banners, as well as travel and accommodation expenses for the speakers and coordinators from Cyprus, Latvia, Bulgaria and Slovenia.
7. Video recordings of speakers with the corresponding PowerPoint presentations were published on the Bodossakis Lectures on Demand site (<http://www.blod.gr/lectures/Pages/viewevent.aspx?EventID=646>) which contains thousands of speeches on various scientific and cultural issues.
8. The conclusions are available within the Conference report.

C. EVALUATION

1. All participants were invited to fill in an evaluation questionnaire on the EUsurvey site. We received 134 replies.
2. Respondents profile
 - a. The participants were freelancers (29%), students (21%), public servants (11%), foreign language teachers (primary/secondary – 9%), private employees (9%), researchers (8%), academics (5%) and representatives of professional associations (7%).
 - b. Participants were active in translation/interpretation (47%), teaching (22%), computational linguistics (8%), revision (7%), terminology (6%), localisation (3%), linguistics (2%) and the development/commercialisation of tools (2%).
 - c. Translators dealt with technical (53%), literary (17%), legal (10%) and medical (3%) translation as well as with interpretation (3%), subtitling/dubbing (3%) and other (7%).
 - d. Teachers taught foreign languages (59%), Greek language / linguistics (26%) and translation / interpretation (15%). Foreign languages taught included English (28%), French (10%), Spanish (8%), Russian (5%), Italian (3%), Czech (3%) and German (2%).

3. Evaluation of the organisation of the Conference

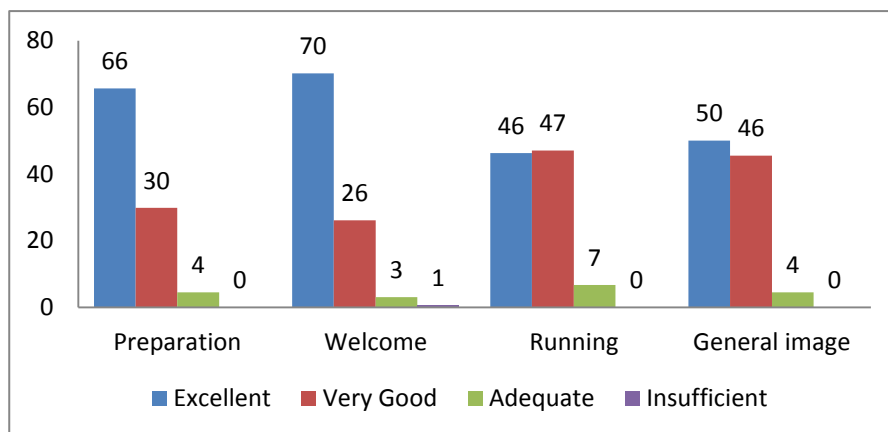

Figure 1 Evaluation of the organisation - % of respondents

- a. All aspects of the organisation (Preparation, Welcome, Running and General image) were evaluated extremely positively (almost all at 96% excellent or very good) – see graphic.
- b. However, some participants expressed concerns about:
 - i. Cold room temperature in the auditorium (the heating system was not turned on during the first session);
 - ii. The catering company did not offer dishes for vegetarians;
 - iii. the organisation of the audio-visual services;
 - iv. the fact that many speakers exceeded their allocated time and that some spoke very quickly;
 - v. the early starting time of the Conference, the remoteness of the venue (including the lack of security at the end of the Conference) and the absence of more detailed access instructions; and
 - vi. the fact that the interpretation booths could not be used.

4. Evaluation of keynote speech and panels

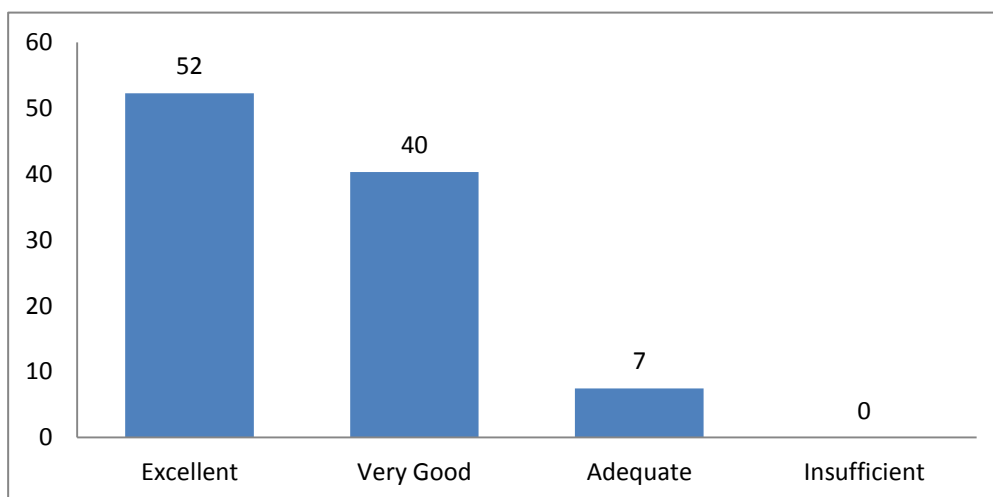

Figure 2 Evaluation of keynote speech - % of the respondents

- a. The keynote speech, the subject matter and the speakers of the panels were all evaluated very positively – see Figure 2.

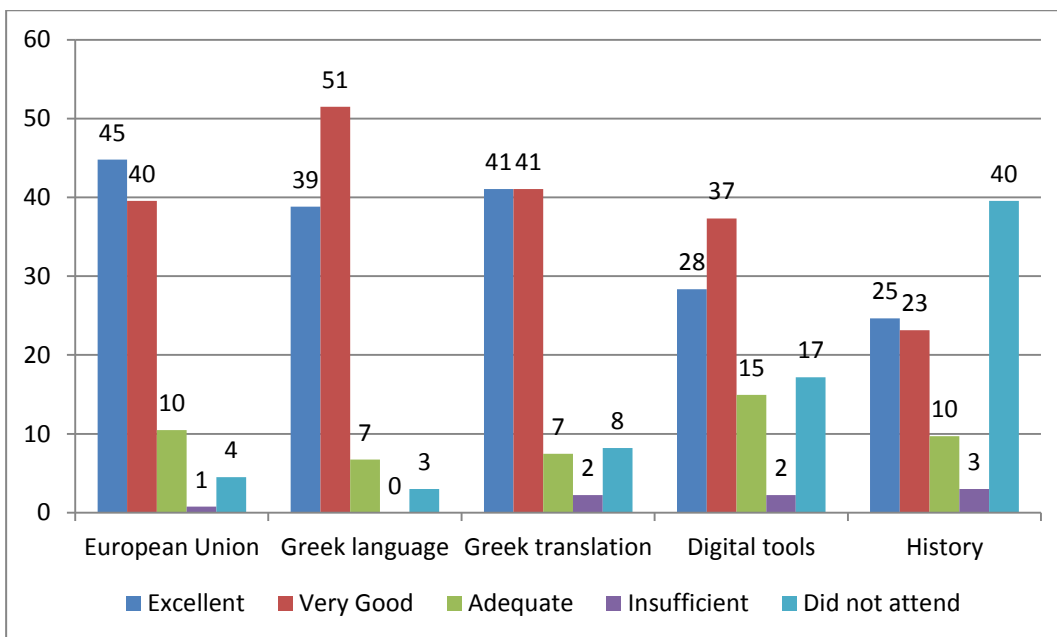

Figure 3 Evaluation of panels' subject matters - % of the respondents

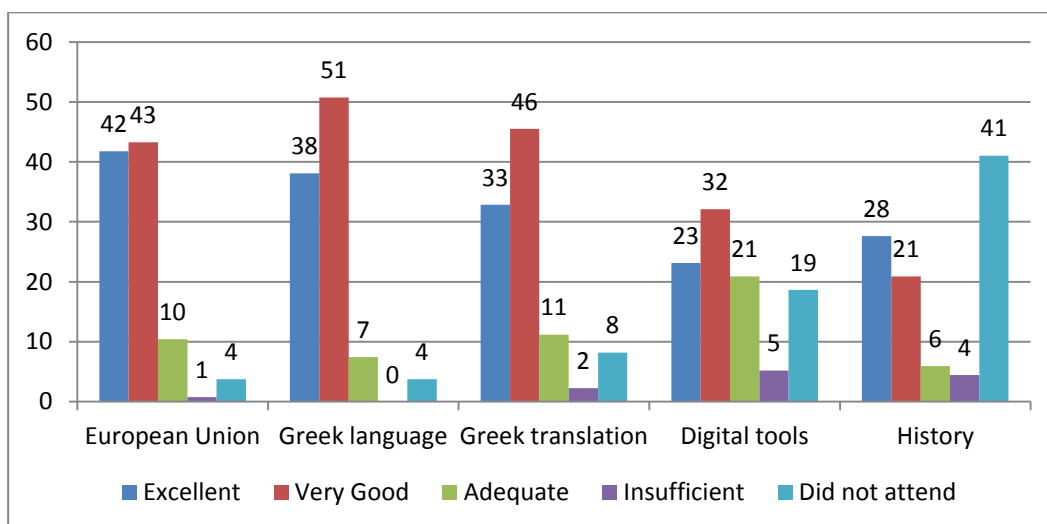

Figure 4 Evaluation of speakers - % of the respondents

- b. Concerning the topics discussed and the speakers, observations addressed the following:
- i. many respondents expressed satisfaction with the topics and the speakers;
 - ii. allegedly some speakers repeated information already provided in other events;
 - iii. two speeches did not correspond to the title announced; one speaker did not show up at all; and
 - iv. some respondents expressed the view that the Conference should have addressed the problems of professional translators and interpreters more in depth.

5. General evaluation

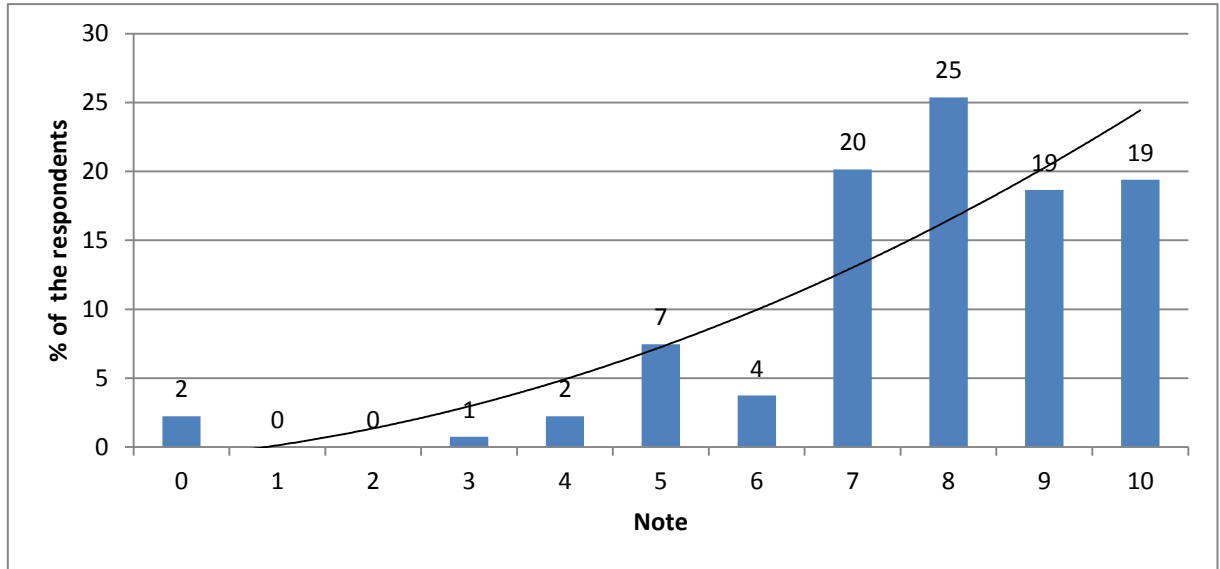

Figure 5 Was the Conference related to your work? (note 0-10)

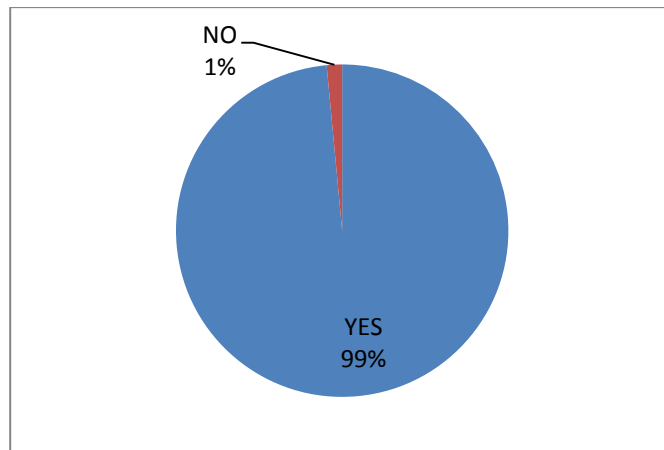

Figure 6 Was the time spent at the Conference worth it?

- a. 63% of the respondents considered the Conference quite related to their work (noted this relation over 8 on a scale of 0 to 10). 95% considered that the time they spent in the Conference was worth it. 87% of the respondents gave a very good general mark to the Conference (over 8 on a scale of 0 to 10).

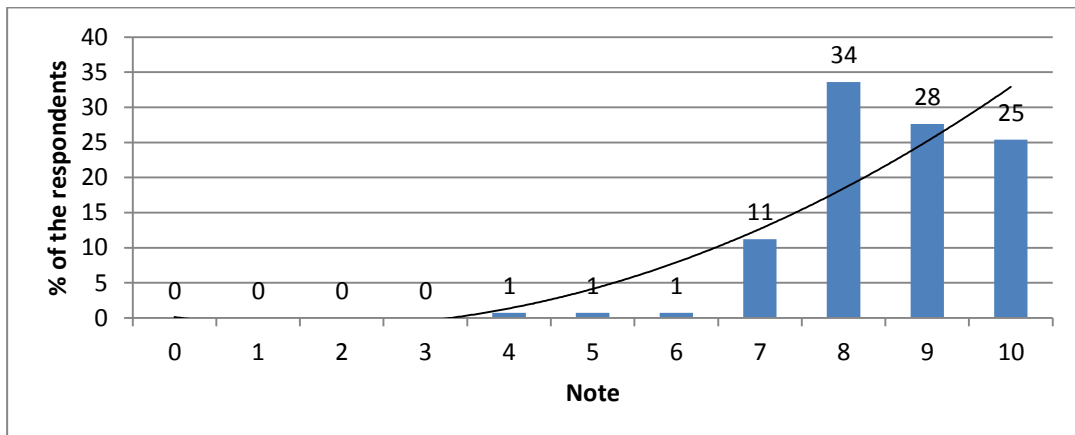

Figure 7 General evaluation of the Conference (note from 0 to 10)

- b. According to the respondents, some of the most positive aspects of the Conference were: the organisation, the variety of the topics and the speakers, the information about the future reality and the thought-provoking speeches, the participation, the focus given on the human factor and the translators' role, the participation of professionals and the multidisciplinary approach, the reference to digital tools and the historical perspective of the translation profession.
 - c. Some of the most negative aspects reported were: the difficulty to understand some of the speakers, the fact that there was not enough time for questions and discussion, the bad acoustics and the poor air-conditioning system of the auditorium, the third panel that was conducted in English without the provision of interpretation into Greek, the fact that the Conference did not address issues pertaining to the professional rights of translators and finally the fact that there was no coffee offered after the lunch break.
 - d. Other comments and observations included: request for the organization of a similar Conference in the future (even once a year), proposal to cover more issues related to the interpretation sector, as well as the problems of language professionals.
6. Type of future conferences

The final question concerned the preference of participants about the type of the Conference they preferred – with parallel sessions (like the 2014 Conference) or without parallel sessions (like the 2016 Conference). The clear majority (62%) prefers a conference without parallel sessions.

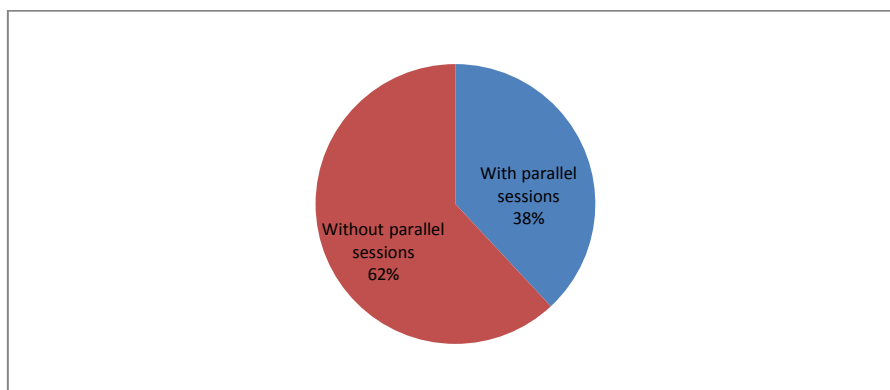

Figure 8 What kind of conference would you prefer, with or without parallel sessions?

Annex I – Conference programme

- 8:00-9:00 Registration
- 9:00-9:30 **Opening speeches**
Chair DIONYSIS GOUTSOS, Professor in text linguistics, UoA
Eleni Karamalegou, Rector, School of Philosophy, UoA
Panos Carvounis, Head of the Representation of the European Commission in Greece
Kostas Fotakis, Alternate Minister of Research and Innovation (represented by Prof. Panos Argyrakis, Adviser to the Alternate Minister)
Prokopis Pavlopoulos, President of the Hellenic Republic (represented by Prof. Panagiotis Krimpas, scientific collaborator of the Diplomatic Office of the Presidency)
- 9:30-10:00 **Keynote speech** – Translation and Digital Single Market, prof. GEORGE METAKIDES, President, Digital Enlightenment Forum
- 10:00-11:30 **European Union, languages and the Digital Single Market** – *Chair* PANAGIOTIS ALEVANTIS, Athens Field Officer, Directorate General Translation, European Commission, *rapporteur* MARTHA NEOKLEOUS, Nicosia Field Officer, Directorate General Translation, European Commission
- Terminology for the Digital Single Market and the Greek Terminology Network, CHRYSOULA DOUDOULAKAKI, Greek Language Department, Directorate General Translation, European Commission
 - European Language Resource Coordination, STELIOS PIPERIDIS, Senior Research Fellow, Institute for Language and Speech Processing (ILSP / "Athena" R.C.)
 - Rethinking education and the development of digital and language skills, LAZAROS TOSSOUNDIS, official at CEDEFOP
- 11:30-12:00 Coffee break
- 12:00-13:30 **Greek language and the Digital Single Market** – *Chair* GEORGIOS FLOROS Associate Professor Translation Studies, Department of English Studies, University of Cyprus, *rapporteur* ANDROMAQUE-VIRGINIE (MAVINA) PANTAZARA, Assistant Professor, Faculty of French Language and Literature, UoA
- Language skills and the Digital Single Market DIMITRIS KOUTSOGIANNIS, Associate Professor, Department of Linguistics, Faculty of Philosophy, Aristotle University of Thessaloniki.
 - Language Technologies and persons with disabilities and the aged GEORGIOS KOUROUPETROGLOU, Associate Professor, Telecommunications and Signal Processing Division, Department of Informatics and Telecommunications, UoA
 - The situation in Cyprus, FROSO TOFARIDOU, Chief Education Officer, Ministry of Education and Culture, Cyprus
- 13:30-14:30 **Greek translation and Digital Single Market** - *Chair* VILELMINI SOSONI, Lecturer, Department of Foreign Languages, Translation and Interpreting, Ionian University, *rapporteur* MARIA RIGLI, Translator
- Translation and interpreting studies for the Digital Single Market, XANTHIPI DIMITROULIA, Associate Professor, School of French language and literature, Aristotle University of Thessaloniki
 - The future of the translation profession PRODROMOS TSIAVOS, lawyer, legal adviser in IPR, telecommunications, IT and innovation
 - The Future of translators: after the Symplegades, MARIA MOUSAFIRI, FIT Council Member
- 14:30-15:30 Light lunch
- 15:30-17:00 **Digital tools for small EU languages*** - *chair* DIONYSIS GOUTSOS, Professor in text linguistics University of Athens, *rapporteur* MARIA GAVRILIDOU, Senior Research Fellow, Deputy Scientific Leader CLARIN-EL language resources and technologies research infrastructure, Institute for Language and Speech Processing (ILSP / "Athena" R.C.)
- Greek – CHRISTOS TSALIDIS, Manager NeuroLingo (tbc)
 - Latvian - PĒTERIS PAIKENS, researcher, Institute of Mathematics and Computer Science, University of Latvia
 - Bulgarian - SVETLA KOEVA, Director, Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
 - Slovenian - JERNEJA ZGANEC GROS, ALPINEON
- 17:00-17:30 **Translation through history** Theodosios TASIOS, professor emeritus National Technical University of Athens
- 17:30-18:00 Conclusions
- * this session was conducted in English – all other were conducted in Greek.

Συνέδριο «Γλωσσικά επαγγέλματα και Ψηφιακή Ενιαία Αγορά»

Συνδιοργάνωση:

- Γραφεία Αθηνών και Λευκωσίας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
- Τομέας Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Υπό την αιγίδα της Κοσμητείας της Φιλοσοφικής Σχολής

Αμφιθέατρο AULA της Φιλοσοφικής Σχολής, Σάββατο, 12 Νοεμβρίου 2016
Πανεπιστημιούπολη, 157 84 Αθήνα - Ζωγράφου

Η συμμετοχή στην Ημερίδα είναι δωρεάν αλλά απαιτείται διαδικτυακή προεγγραφή: <http://europa.eu/IWF43bm>

#TranslatingEurope

Μετάφραση

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2014
Επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής.